

İRAQ BİTİĞ

İraktaki Bilgiler Kitabı

MUSTAFA TURGAY TÜFEKÇİOĞLU - ÖZDEN İLTERİŞ BULCA

Bu kitabı 18 Temmuz 2016'da 97 yaşında uçmağa varan, Erken Türk Tarihi Araştırmacısı Kazım MİRŞAN'ın aziz hatırasına armağan ediyoruz.

Iraq Bitig'in okumaları yapılırken Kazım Mirşan'ın okumalarında kullandığı alfabe dikkate alınmıştır. IRAQ BİTİG, Kazım MİRŞAN'ın 97 yıllık yaşamı boyunca yapmış olduğu onlarca çalışmadan sadece bir tanesidir. Bu kıymetli eseri Türk Milletine daha anlaşılır hale getirme düşüncesiyle tekrardan ele alınmıştır.

Yazar

Mustafa Turgay TÜFEKÇİOĞLU

Çevirmen

Özden İlteriş BULCA

ISBN 978-975-96705-2-8

.....
Tasarım

Ercüment KARTAL
erc.kartal@gmail.com

Baskı

Özsan Matbaacılık
Bursa / 2018
.....

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	5
GİRİŞ.....	7
IRAQ BİTİĞ ALFABESİ	11
1. BÖLÜM.....	12
2. BÖLÜM.....	13
3. BÖLÜM.....	15
4. BÖLÜM.....	17
5. BÖLÜM.....	18
6. BÖLÜM.....	21
7. BÖLÜM.....	23
8. BÖLÜM.....	24
9. BÖLÜM.....	26
10. BÖLÜM.....	27
11. BÖLÜM.....	28
12. BÖLÜM.....	29
13. BÖLÜM.....	30
14. BÖLÜM.....	31
15. BÖLÜM.....	32
16. BÖLÜM.....	35
17. BÖLÜM.....	37
18. BÖLÜM.....	39
19. BÖLÜM.....	41
20. BÖLÜM.....	43
21. BÖLÜM.....	45
22. BÖLÜM.....	46
23. BÖLÜM.....	48
24. BÖLÜM.....	49
25. BÖLÜM.....	51
26. BÖLÜM.....	52
27. BÖLÜM.....	53
28. BÖLÜM.....	55
29. BÖLÜM.....	57
30. BÖLÜM.....	59
31. BÖLÜM.....	60
32. BÖLÜM.....	62
33. BÖLÜM.....	64
34. BÖLÜM.....	65
35. BÖLÜM.....	67
36. BÖLÜM.....	69
37. BÖLÜM.....	71
38. BÖLÜM.....	73
39. BÖLÜM.....	74
40. BÖLÜM.....	75

41. BÖLÜM.....	77
42. BÖLÜM.....	79
43. BÖLÜM.....	81
44. BÖLÜM.....	83
45. BÖLÜM.....	86
46. BÖLÜM.....	87
47. BÖLÜM.....	88
48. BÖLÜM.....	90
49. BÖLÜM.....	92
50. BÖLÜM.....	94
51. BÖLÜM.....	96
52. BÖLÜM.....	98
53. BÖLÜM.....	100
54. BÖLÜM.....	102
55. BÖLÜM.....	104
56. BÖLÜM.....	106
57. BÖLÜM.....	108
58. BÖLÜM.....	110
59. BÖLÜM.....	112
60. BÖLÜM.....	113
61. BÖLÜM.....	115
62. BÖLÜM.....	117
63. BÖLÜM.....	119
64. BÖLÜM.....	121
65. BÖLÜM.....	123
66. BÖLÜM.....	124
67. BÖLÜM.....	125
IRAKTAKİ BİLGİLER METNİ.....	126
SÖZLÜK.....	153
AÇIKLAMALAR.....	159
KELİME TAHLİLİ.....	161
BİBLİYOGRAFYA.....	163

ÖNSÖZ

1840 yılında İçki Türkistan'da Tun-Huang şehri yakınında Bin Buda mağarasında bulunan Türkçe el yazmaları Dr. Aurel Stein tarafından deve kervanları ile İngiltere'ye götürülmüştür. Bu yazmalardan biri olan İraq Bitig önce Wilhem Thomsen tarafından "Fal Kitabı" olarak okunmuştur.

W. Thomsen 25 Kasım 1893 de Orhun Yazıtlarının Türkçe olduğunu dünyaya ilan eden dil bilimcidir. W. Thomsen İrk kelimesinin Türklere Arapça'dan geçme bir kelime olduğu düşüncesi ile bu kelimeyi "Fal Kitabı" olarak okumuştur. Ancak şu da bir gerçektir ki; W. Thomsen' Türkçeyi 30 yaşından sonra öğrenmiştir.

Arapçada, Kur'an-ı Kerim öncesinde yazılmış olan herhangi bir yazılı kitap yoktur. Yani Araplarda yazılı dil Kur'an-ı Kerim ile gelişmeye başlamıştır. Erken Türkler ise tarihin başından beri yazmaktadır. İslam sonrası 704'deki Kutaybe Bin Müslim'in Türkistan işgali ile Arapça bu coğrafyaya girmiştir. Dolayısı ile dil bilgisi ve içeriği ile İslam öncesi döneme ait olan ve kadim Uygur Türkçesi ile yazılmış olan "İRAQ BİTİG" isimli eserin içine Arapça kelimelerin girdiği düşüncesini dile getirmek yanlıştır. Zaten metinlerdeki kelimelerin hiçbiri Arapça kökenli değildir. Eğer İrk kelimesi yani kitabın adı Arapçadan alınmış olsaydı kitabın içerisinde yer alan birçok kelimenin de Arapça kökenli olması gerekirdi.

Diğer önemli bir husus ise kitabın içeriğinde fal olarak yorumlanacak bir konunun olmamasıdır. Kitap adı olan "İRAKTAKİ BİLGİLER KİTABI" geçmişte yaşayanların öğütlerini, bilgilerini, tarih ve coğrafya bilgilerini içermektedir.

Ben 2007 yılında İngiltere'de müzede yer alan kitabın aslının fotokopilerini, Talat Tekin ve Wilhem Thomsen'in "Fal Kitabı" olarak çevirisini yaptığı ve basılı hale getirdiği İrk Bitig isimli kitapları Kazım Mirşan'a ulaştırdım. Çünkü kitabın çok az yazıldığı o devirlerde Türklerin "Fal Kitabı" yazmaları anlaşılır bir durum değildi. Kazım Mirşan Uygur el yazmalarını Türkçe olarak okudu ve kitabın "İRAKTAKİ BİLGİLER KİTABI" olduğunu ortaya koydu. At-Oy Ögüntün Eminis adında 2007 de bastırığımız kitabın içinde "İraq Bitig" olarak yayınlandı.

Bugün de Talat Tekin'in çevirisini yaptığı İrk Bitig "Fal Kitabı" adı altında Türkiye'deki üniversitelerimizin hemen hemen tamamında okutulmaktadır. Bu kitaptaki okumaların yanlış olduğunu belirterek, Kazım Mirşan'ın kitabını konu ile ilgili üç yüz kadar akademisyene bizzat yolladım. Son 10 yıldır da her isteyene kitabı yollamaya devam ediyorum. Ancak herhangi bir dönüş yapılmadı. Düşündük ki olumlu veya olumsuz bir şekilde cevap veren yani eleştiren olur. Ancak hiçbir geri dönüş olmadı.

Üniversitelerimizde Türkoloji bölümlerinde okuyan talebelerimize içinde "öğütler, tarih, coğrafya, devlet yönetimi, din, ahlak ve etnografya" gibi birçok konu ele alınışken kitabın üniversitelerimizde fal kitabı olarak okutulması kabul edilemezdi.

Kazım Mirşan 18 Temmuz 2016'da 97 yaşında uçmağa vardı. Onun çalışmalarına verdiğim desteği hayatımın sonuna kadar da devam ettirme kararlılığı içerisindeyim. Bu düşünceyle genç Türkolog Özden İleriş Bulca ile bu çalışmayı ortaya koyduk.

Kazım Mirşan 2007'de yayınladığımız kitabında "İTİN" kelimesinin anlamını "İmpuls" olarak, "OQ" kelimesini de "Quantum" olarak vermiştir. Aşağıda kendi el yazısı ile bu gibi kelimeleri ne anlamda kullandığını sizlere aktarmaktayım. Düşündük ki bu gibi kelimeler metnin anlamını zor anlaşılır hale getirmektedir. Bu düşünce ile bu çalışmayı yaptık.

OQ = Quantum, maddeler dünyası dışında kalan büyüklükler. Buna Einstein "enerji paketi" diyor. Metin lezimizde ise bundan övüncü terkederik uzayda akınaya devam eden can analıgıl kastedil mektedir ki, bu "can" madde mensup Türklör "akıl" şeklinde de değirlerdir - mektedirler .

T = impuls, hareket ettiren veya motive eden (yönlendiren) kuvvet; yani, bir varlığı içinde olan (etkisi dışarıdan gelmeyen) itici güç.
impulsio, impulsu olan .

$m \quad m \cdot v \quad \frac{m \cdot v^2}{2} \quad \rho \quad b$
configuration, yeni bir şekil alma

Okumaların temelini Kazım Mirşan'ın Uygur el yazması alfabeti oluşturmaktadır. Önce bu alfabe irdelenmelidir. Metinde her harf tek tek okunarak verilmiştir.

Kültürel temellerimizden olan Uygur el yazması IRAK BİTİĞ önemli ve kıymetli bir eserimizdir. Erken Türk Tarihi açısından kıymet teşkil eden bu esere gerekli önem verilmelidir. Başta genç akademisyenlerimizin ilgisi ile Kazım Mirşan'ın çalışmalarının değerlendirileceğini umut etmekteyim.

Turgay TÜFEKÇİOĞLU

GİRİŞ

Iraq Bitig, Dr. M. Aurel Stein tarafından İÇki Türkistan'ın Tun-Huang Kenti Bin Buda Mağaraları'ndaki bir el yazmaları kütüphanesinde 1840 yılında bulunmuştur. Bu eser eski Uygur Türkçesi ile kâğıt üzerine Türk tamgaları ile yazılmış olan en eski Türk el yazmasıdır.

Kitabın boyu 13.6 cm, eni ise 8 cm'dir. Kitabın sayfaları için kullanılan kâğıtlar sarı renkli, sağlam ve kalın, iyi bir cins Türk kâğıdı üzerine yazılmıştır. Eserin yazımında fırça ve çok iyi bir cins kara mürekkep kullanılmıştır. Ayrıca yapraklar dikiş kullanılmadan tutkal ile yapıştırılmış bulunmaktadır. Kitap yapraklarının şimdiye kadar kopmamış olması da tutkalın ne kadar kaliteli olduğunu göstermektedir. Kitaba sayfa numarası verilmemiştir. Sayfa numarası yerine paragraf başlangıcındaki satır üstüne noktalar (küçük daireler) koyularak, paragraflar belirtilmiştir.

Iraq Bitig'de toplam 17 sayfa Qıtanca yazı yer almaktadır. Geriye kalan metinler ise Türkçe'dir. Yani Türkçe metin 104 küçük sayfadan oluşmaktadır. Kitapta dikkat çeken bir diğer husus ise Türkçe metnin son üç sayfası ile 1. ve 101. Sayfaların kenarında bulunan Çince yazılardır. Yazmanın ilk dokuz sayfası ile son üç sayfasının aslında boş olduğu, daha sonradan Çince yazılar ile doldurulduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca Çince yazıların eserin kime ait olduğu ve hangi dönemde yazıldığını belirten kısımlara eklenmesi ise tesadüfi değildir.

Yazma halindeki eser günümüzde Londra'da İngiliz Müzesinin (British Museum) doğru yazmaları bölümünde 8212 numarada saklanmaktadır.

Iraq Bitig'in Kelime Anlamı

Türk tamgalarının ve yazı sisteminin en büyük özelliği ise başta ve ortada ünlüler kullanılmamasıdır. Örneğin iki ünsüz yan yana ise ikisinin de adları okunur. Bir ünsüz ile bir ünlü yan yana ise hece oluşur. Bu özellikleri göz önünde bulundurduğumuzda "İrk Bitig" şeklinde yapılan okumaların tekrar gözden geçirilmesi gerekmektedir.

Bizce, kitabın ismi Iraq Bitig şeklinde okunmalıdır. Kadim Türkçe bir sözcük olan Iraq; uzak mesafe ve geçmiş gibi anlamları ifade eder. Iraq sözcüğüne Bitig kelimesinin eklenmesi ile "Iraq Bitig" yani **"İRAKTAKİ BİLGİLER KİTABI"** anlamına gelmektedir. Uzaktakiler kelimesi ile kastedilen anlam ise uzak yerlere göç etmiş olan akrabalarımız, atalarımız veya uzak geçmişteki olaylardır. Eser uzaklara giden ataların öğütlerine, bilgilerine ve tecrübelerine şiirsel bir dille değinmektedir.

Iraq Bitig'in İçeriği

Iraq Bitig'de birçok konu ele alınmaktadır. Bunların başında tarih, coğrafya, devlet yönetimi, din, ahlak ve etnografya gelmektedir. Bu kitap öğretici ve

öğütleyici bir biçimde yazılmıştır. Paragrafların sonunda yer alan “buna göre biliniz kötüdür veya buna göre biliniz iyidir” şeklindeki ifadeler yaşantımızda karşımıza çıkabilecek olayların bize nasıl etki edeceğini anlatır.

Karşılaştığımız veya karşılaşılmaması mümkün olan olayların yaşantımıza yansımalarının iyi mi yoksa kötü mü olduğunu anlatmaktadır. Bu kitabı önemli kılan diğer bir husus ise eserin “Erken Çağ Türk Tarihi” hakkında bilgiler vermesidir. Kitabın bölümleri arasında savaşlardan, göçlerden ve sürekliliklerinden bahsedilmektedir. İraq Bitig okunurken bu hususlar dikkate alınmalıdır.

İraq Bitig’de Din

Birçok Türkolog İraq Bitig’in Maniheist çevrede yazıldığını öne sürmektedir. Ancak eserde ne Maniheizm ne de başka bir din ile ilgili herhangi bir kesin bilgi yoktur. Lakin canın Tanrıya uçuşması, insanın günahlarından arınıp Tanrıya ozması ve ölünün ateşe atılması gibi birçok delil buradaki inancın Gök Tanrı inancı olduğunu göstermektedir.

Ünlü Türkolog A.V. Gabain, metinde Maniheizm’e ait hiçbir iz bulunmadığını tespit etmiştir. Ayrıca birçok Türkolog İraq Bitig’in bir destan olduğunu veya bir destanın kopmuş parçaları olduğunu iddia etmektedir.

Ölüyü Ateşe Verme Hadisesi

Erken Türkler Gök Tanrı inancını benimsemiş ve yaşatmıştır. Bu inanca mensup olan halk ve Gök Tanrı inancının temsilcisi olup dini törenleri yöneten Ulu Kam, diğer adı ile Şaman ateşin temizleyici ve arındırıcı özellikte olduğuna inanırdı. Gök Tanrı inancında kötü ruhları kovmak için; ölen kişinin otağı önünde ateş yakılır, ölen kişinin bedeni etrafında ateş yakılarak kötü ruhlardan arındırılması sağlanırdı. Bu saydığım ritüellerin dışında Türkler, ölüyü ateşe vererek günahlarından ve kötü ruhlardan arındırarak aklının, canının Tanrı’ya kavuşacağına inanırlardı.

Pazırık kazılarında görüldüğü üzere; Kadim Türk halklarından birisi olan İskitler’de hem ölüyü yakma hem de gömme geleneği bir arada görülmektedir. İskitlerdeki ölüyü yakma ve gömme geleneğine dair kayıtlar Herodot tarafından da desteklenmektedir. Bu iki geleneğin Türklerdeki varlığını Çinliler şu şekilde anlatmaktadır: “Bir zamanlar ölülerini yakma alışkanlığında olan Türkler, onları şimdi toprağa gömüyor ve onlara mezar anıt dikiyorlar.” Sizlere yukarıda vermiş olduğumuz bilgileri **Abdülkadir İnan’ın Tarihte ve Bugün Şamanizm, Prof. Dr. Ahmet Taşağıl’ın Kök Tengri’nin Çocukları, Yusuf Ziya Yörükan’ın Müslümanlıktan Evvel Türk Dinleri Şamanizm, Timur B. Davletov’un Şaman isimli eseri ve Kazım Mirşan’ın** kaleme almış olduğu eserleri kaynak olarak vermekteyiz.

Iraq Bitig'in Yazı Dili Hakkında

Bin Buda Mağaralarında birçok el yazması eser bulunmuştur. Bu eserlerin yazılış tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Iraq Bitig'de yazılış tarihi, yüzyılı bilinmeyen sadece tahminler yürütülebilen eserlerden sadece bir tanesidir. Birçok araştırmacı bu eserin 9'uncu yüzyıldan kalma olduğunu söylemektedir. Ancak kullanılan tamgalar, ses özellikleri ve yazılan metnin üslubu dikkate alındığında 9'uncu yüzyıldan çok daha önce yazıldığını söyleyebiliriz. Konuyu netleştirecek olursak Iraq Bitig'deki bazı tamgalar Orhun Yazıtlarındaki tamgalardan çok farklı bir şekilde seslendirilmiştir. Buna örnek olarak "ök" ve "ş" tamgalarını verebiliriz. Eğer eseri Orhun Türkçesine göre okumaya çalışırsak metin anlaşılmaz bir hale gelir ve çeviri başarısızlıkla sonuçlanır. Yine örnek verecek olursak kitabın ilk sayfasında geçmekte olan "Tengri" kelimesi Orhun Türkçesine göre okunursa "Tengşi" gibi bir sözcük ortaya çıkmaktadır. Bu da hatalı okumaya neden olmaktadır.

9'uncu yüzyıl İslam inancının Türkistan'da yerleştiği ve her türlü kültürel olaya etkili olduğu bir dönemdir. Iraq Bitig kitabının hiçbir yerinde İslam inancına ait hiçbir belirti olmaması bu kitabın İslam öncesi dönemde yazıldığının bir başka göstergesidir.

Yaşadıkları çağda zengin bir edebiyat ve üslup meydana getirmiş olan Uygurlar birçok alanda eser yazmıştır. Bu eserlere Kalyanamkara Papamkara, Altun Yaruk, Sekiz Yükmek ve Maitrsimit gibi eserleri örnek verebiliriz. Bahsi geçen eserlerin dili oluşum evresini tamamlamış, dil ve üslup bakımından olgun bir biçime ulaşmıştır. Fakat Iraq Bitig'de bu durum görülmemektedir. Kelimelerin dizilişi, üslup ve anlatım biçimi incelendiğinde Iraq Bitig'de ki dilin gelişmemiş ve olgunlaşma evresini tamamlayamamış bir dil olduğunu görmekteyiz. Bu durum bize Iraq Bitig'in Uygurlar döneminden daha önce yazıldığını göstermektedir. Ayrıca eserin Uygur alfabesi ile değil de Kök Türk tamgaları ile yazılması da bu eserin Uygurlar döneminden bağımsız olarak yazıldığını göstermektedir.

Ayrıca çok önemli bir noktaya da dikkat çekmek istiyorum: Kadim Türk tamgaları ve temiz bir Türkçe ile yazılan bu kitapta "Türk" adının geçmemesi çok ilginçtir. Tartışılması ve araştırılması gereken en önemli hususlardan birisidir. Türk adının kullanılmamasını değerlendirecek olursak karşımıza iki seçenek çıkmaktadır. Birincisi, kitabı yazan kişi ve mensubu olduğu millet birçok Türk boylarından meydana gelen bir federasyon veya imparatorlukta yaşamaktaydı. İkincisi ise, Türkler önceki çağlarda kendilerini farklı bir isimle adlandırmaktaydı. Bu durumu **Prof. Dr. Fuzuli Bayat, Ay Kültünün Dini-Mitolojik Sisteminde Türk Boy Adları Etimolojisi isimli kitabının 119. ve 134.** Numaralı sayfalarında "Ok" ve "On" sözcüklerini göstererek Türklerin kendilerini bu kelimeler ile adlandırdığını etimolojik olarak ispat etmiştir. Iraq Bitig'de de sıkça geçen Ok ve On milleti Fuzuli Bayat'ın etimolojik delillerle gösterdiği Türk milletinin tarihi süreç içerisinde kullandığı isimlerinden biridir. **Kazım MİRŞAN** da kitaplarında Erken Türklerin kendilerine

TÜRK demeden önce OK ve ON olarak adlandırdıklarını defalarca belirtmiştir.

Iraq Bitig'in Yaşı

Bu Uygur el yazması eserlerin gerçek yazılış tarihini tespit etmek için karbon esaslı olan kâğıtların, C14 karbon testi ile yaş tayini yapılmalıdır. Bu da ancak bu kitapları elinde bulunduran İngiltere'nin yapacağı bir işlemdir. İngilizlerin C14 karbon testi ile yaş tayini yapması için Kültür Bakanlığı baskı yapmalıdır.

Iraq Bitig Kitabının Yazılış Amacı ve Yazarı Hakkında

Kitabın yazarı eserde belirtilmemiştir. Ya da hangi boya ait olduğunu belirten bir tamga bulunmamaktadır. Yalnızca kitabın son kısmında eserin "Asınun Ita-çuk" isimli tarihçinin anısına yazıldığını anlamaktayız. Yazar Iraq Bitig'i Asınun Itaçuk'tan duyduklarını kâğıda tamgalayarak gelecek nesillere bırakmıştır. Eserin yazılış amacını ise yine metnin son kısmından anlamaktayız. Metnimize göre eserin yazarı bu metni herkes okuduğundan kendine pay çıkarsın, ders alsın ve ona göre yaşasın diyerek yazmıştır.

Mustafa Turgay TÜFEKÇİOĞLU - Özden İleriş BULCA

IRAQ BİTİĞİ ALFABESİ

İraq Bitig’te kullanılan alfabenin Orhun ve Uygur metinlerinde kullanılan alfabeden farklı olduğunu belirtmiştik. Talat Tekin ve Hüseyin Namık Orkun’dan farklı olarak yapmış olduğumuz okumada yararlandığımız alfabe Kazım Mirşan’ın oluşturmuş olduğu aşağıdaki tabloda yer almakta olan alfabesidir.

harf	tam.	harf	tam.	harf	tam.	harf	tam.	harf	tam.	harf	tam.
a,e	𐰇	ë		k	𐰆	ñ	𐰇𐰆	s	𐰇	z	𐰆
b	𐰇𐰇	g	𐰆	q	𐰆	o,u	𐰇	ş	𐰆	nç	𐰆
c		ğ	𐰆	l	𐰆	ö,ü	𐰆	t	𐰆	ök	𐰆
ç	𐰆	x		m	𐰆	p	𐰆	w	𐰆	oq	𐰆
d	𐰇𐰆	l,i,ï	𐰆	n	𐰆	r	𐰆	y	𐰆	oñ	𐰆

⊙   ⊙ ⊙   ⊙ ⊙

ⲛⲉⲙ ⲓⲥⲓⲛⲓⲧⲓ
N(E)M İS(İ) N(İ)T(İ)

ⲉⲥⲓⲕⲛⲓⲣⲓⲱⲟ
E Ç İ K N(I)R(I)Y(O)

ⲓⲒⲟⲣⲩⲛⲩⲧⲗⲁ
İG(Ö)RÜ NUTL(A)

Ⲙⲟⲗⲟⲩⲟⲛ
U L O E Z Ö N

Ⲙⲓⲛⲓⲱⲣⲉⲛⲓⲱⲣ
Y(Ü)LİN(E)M N(İ)W(U)R

ⲁⲥⲛⲁⲛⲉⲙⲣⲩ
AÇN(A) N(E)M RÜ

ⲣⲉⲗⲛⲓⲗⲓⲃ
R (E) L Ñ İ L İ B

ⲗⲟⲩⲉⲓⲓⲓⲓ
L O Ü GD(Ë)

BİRİNCİ BÖLÜM

Benim gibi içgüdü dinine inanmış olanlar, yeryüzünden geçerek öbür dünyada övünerek hüküm sürerler. (Ey) Boylar halinde yaşayan aileler; ancak bu kadar biliniz, olumludur.

ᠮᠣᠨᠤ ᠤᠯᠤᠰ ᠤᠯᠤᠰ

ᠮᠣᠨᠤ ᠤᠯᠤᠰ ᠤᠯᠤᠰ

Y(O)Ğ(I)LT(A)ALA

ᠡᠮᠢᠷᠨᠡᠲᠤ ᠤᠯᠤᠰ

(E)M İ R Ń (E)T LU

ᠶᠡᠨ ᠨᠢᠷᠢᠶᠤ ᠨ

İK N(I)R(I)Y(O) N

ᠨᠡᠮᠤ ᠷᠦᠰᠡᠴᠢ

N(E)M R Ü S E Ç

ᠶᠡᠨ ᠤᠷᠤᠲᠤ ᠣ

İK(Ö)UR(U)T O

ᠶᠡᠨ ᠰᠢᠬᠢ ᠯᠢᠶᠤ

İ S İ K Ğ(I)L(I)Y(O)

ᠠᠷᠠᠶᠢᠨ ᠢᠯᠤᠰ

Q O Ş (U) N İ L Ğ O

ᠶᠡᠨ ᠰᠢᠮᠢᠰᠤ

İ Ş İ K S İ M (I) Ş U

ᠰᠢᠮᠢᠴᠤᠷᠤᠴᠤ

S İ M (I) Q (U) R U Q (O)

AM(I)RUQ(O)

T AM(I)Q(I)RUQ(O)

BTUQS(İ)Mİ

B T U Q S (İ) M İ

NEY(E)GRİ

N(E)M Y(E)GRİ

AÇN(A)S İ M İ T (İ)

AÇN(A)S İ M İ T (İ)

Ñ İ L İ B

Ñ İ L İ B

LOÜGD(Ë)

L O Ü G D (Ë)

İKİNCİ BÖLÜM

(Canları) alan isimli Tanrırım. O yeri [yani, Ala Tavlari] geçerek, (bu dünyadan atımızı) sürmeye devam eder isek, (ölüyü) ateşe atarak Tanrısına ulaşacağına inanan kişiöğullarının (yönettiği) Oq egemenliği denilen kişi(lere ulaşırız). Oq ırkı inananları (diğer inançsız) Oq ırkına demiş ki: "Kut vermesi için içgüdü dinine inanın!" Ancak bu kadar biliniz, olumludur.

٧٥٥ ٥٥٥ ٥٥٥

س ن م ر = م ر ن س

(I)LT(A)N(A)Q N U T L(A)

ن م ر ل س = س

R(A)QM(A)LAT(A)Ğ

ن م ر ل س = س

N (E) M Ş U Q A

س ن م ر = م ر ن س

İ S Ü T(İ)M(I)N(I)T(A)

س ن م ر = م ر ن س

E K Ü T (İ) I Q T (A)

س ن م ر = م ر ن س

L(A)T N(İ)K(İ)Z(İ)M

س ن م ر = م ر ن س

(I)P(I)T(A)Y A D Y U

س ن م ر = م ر ن س

UD(O)AL(I)P(A)T N

س ن م ر = م ر ن س

U T (A) N İ M(I)Q

ㄱ ㄹ ㅊ ㅃ : ㅁ ㅈ

B(İ)SĖN(E)M R(A)T

ㄱ ㄹ = ㅁ ㅈ ㅊ ㅃ ㅅ

İ Y (E) N İ M(İ)K Ü D (Ė)

ㅊ = ㅁ ㅈ . ㅊ ㅃ ㄱ

ÑO N(E)M R Ü Y

ㅊ ㅃ ㅅ ㅁ ㅈ ㅊ ㅃ = ㅊ

G Ü L Ç Ü K Ğ (İ)

ㄱ ㅈ = ㅈ ㅈ = ㅁ ㅈ

İ B AÇN(A) N(EM)

= ㅈ ㅈ ㅈ ㅈ ㅈ ㅈ

R(E) L Ñ İ L

= ㅈ ㅈ = ㅁ ㅈ ㅈ

L O Ü G D(Ė)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Altın kanatlı kağanın adı ile adlandırılan Oq yönetimi mensubuyum. Bu yönetimin mensubu olarak diğerleri ile birlikte (yani, hepimiz), Taluy'da (yani, Kore Denizi) yaşama zaferini kazanmış bulunmaktayım. Benim düşünceme göre, onun için güçlü kılındım. Buna göre biliniz, olumludur.

• • •
 = 𐌹 𐌶 𐌺 𐌽 = 𐌶 𐌺 𐌹 𐌺
 İR(İ)S(İ) Ñ Ü R Ü

𐌶 𐌺 𐌹 = 𐌶 𐌺 𐌹
 Ş U Q (O) N (I) Ğ O T (A)

𐌶 𐌺 𐌹 : 𐌶 𐌺 =
 T(A) N I Ç (U) N (E) M

𐌹 𐌶 𐌺 = 𐌹 𐌶 𐌺 = 𐌶
 E Z Ö Ç (A) Ğ I N (I)

𐌶 𐌺 𐌹 𐌺 𐌹 𐌺 :
 N (I) W U R U L O

= 𐌹 𐌶 𐌺 𐌹 𐌺 𐌹
 R Ü Y (Ü) L İ Ñ (İ) M

𐌹 𐌶 = 𐌹 𐌶 = 𐌶 𐌺
 İ B A Ç N (A) N (E) M

𐌶 𐌺 𐌹 𐌺 𐌹 𐌺
 R (E) L Ñ İ L

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Öbür dünyada da inançlı olarak hüküm süren Oq yönetimi mensubuyum. Oraya lider (olarak) atanan kişinin üzerinde hüküm sürdüğü taht, bin boydan oluşur. Bu şekilde bilmelisiniz.

•• •••• ••

••••••••••••••••••

T(A)NUY(O)R(Ė)G(Ė)B

••••••••••••••••••

I M R(A)B UR(I)ŃI

••••••••••••••••••

İ S İ B Q A S

••••••••••••••••••

I M A L N U L U Q

••••••••••••••••••

O T(A)NUTL(A)Ş

••••••••••••••••••

Ğ(O)D(O)ĞUL(U)Ğ O Y

••••••••••••••••••

Ğ(O)AR(I)Y(O) Q(U)LR(U)

••••••••••••••••••

Ń İ S A B T (İ) Y (O)

ᠰᠢᠮᠷᠠᠨᠪᠤ ᠤᠷᠦᠨᠣ

S I M R(A)B Ü R (Ö)

ᠨᠢᠨᠦᠷᠦ

N I Ñ Ü R Ü

ᠤᠲᠤᠪᠤᠨᠢᠨᠢᠭᠦ

U T U B(U) I N(İ) G (Ö)

ᠤᠲᠤᠯᠠᠰᠢᠮᠠᠯ

U TL(A) S I M A L

ᠭᠢᠯᠢᠳᠤᠪᠨ

G(I) L I D U B N

ᠬᠢᠯᠠᠷᠤᠭᠤᠪ

Q(I) L A R(U) Ğ U B

ᠢᠪᠶᠠᠭᠠᠷᠶᠣ

I B Y(A) Ğ A R Y (O)

ᠮᠤᠯᠡᠬᠤᠷᠡᠨᠢ

M L(Ě)K Ü R(E)Ñ

ᠬᠴᠨᠦᠴᠦᠰᠢ

Q Ç N Ü Ç Ü S I

IRU IYUÇNU

LG (Ë)B SIMN(I) L

Y(A)Ğ A R(I)Y K İ

İL İÑ(E)M R İ T

M(I)R(Ë) R(Ë) G(Ë)B G

GD(Ë) ĞİÑ(A) S İ

LO Ü

BEŞİNCİ BÖLÜM

Beyi, (Tanrısına) eriştirecek olan zekâ, bedeninden ayrılarak (Tanrısına) varmış. (Böylece) o topluluğunu devam ettirebilmiş. Şöyle ki devletin yetkili hâkimiyetini kendi soyundan muzaffer olan bir kişiye (yani, ölenin oğluna) başkanlık verilmiş. Ölenin şerefi ile Tanrı'dan kazanılmış yetkiyle milleti, Kağanı gömmek/defnetmek için yapılan oylama merasimi[ne] binlerce (kişi) gelmiş olduğu için onun öbür dünyaya göçmesi için ateşe atılmış. Kağanın, ruhu (gökyüzüne) çekilmiştir. Kağanın ruhunun sonsuzluğa ermesi, son derece olumlu bir hadisedir.

ᠨᠢᠸᠠᠨᠢ ᠯᠢᠭᠢᠳᠤ

Ñ U T(A) I L Ğ(I)D (O)

ᠲᠢᠷᠠᠯᠵᠣ

T(I)R A I L Z O

ᠰᠢᠬᠤᠰᠤ ᠡᠵᠤ

Ş(I) Q U Ş(U) E Z Ö

ᠰᠢᠮᠷᠡᠰᠢᠮᠡ

S İ M R(Ė) S İ M (Ė)

ᠨᠠᠷᠠᠷᠠᠨᠢᠭᠢᠳᠤ

N(A)RQ(U)Ñ(I)Ğ(I)D(O)

ᠰᠤᠮᠢᠯᠠᠷᠠᠶᠢ

SUM(I)L(U)R(U)Y(O) I

ᠨᠢᠵᠠᠨᠢᠸᠠᠨᠢ

Ñ U Z O Ñ U T(A)

カ>イ子 = イ子イカ

M(I)N IŞ(U) I Ğ I Z (O)

イ子○子イ加 = イイ

AÇN(A) R İ T(Ë) S İ

イ = イイイイイ子

Ñ İ L İ B

イ = イイ = イイイ

L O Q(I) L B(U) Y (U)

ALTINCI BÖLÜM

Zafer kazanmış komutan, öbür dünyaya günahlarından arınarak geçip, Kağan gibi kabul olunarak (öbür dünyaya) ulaşmış bulunuyor. Zaferin gereğini düşünmüş olan ulu akıl (yani, Tanrı), (komutanın) göğre çekilmesi ile öbür dünyaya geçmiş olan (kağanımızı), (bize) hatırlatır. Buna göre biliniz, uyumludur.

Ü Y (İ) L (Ë) K R (İ) T (Ë) R (Ë)

Ü Y (İ) L (Ë) K R (İ) T (Ë) R (Ë)

Ü G D (Ë) R İ L (Ë) K

Ü G D (Ë) R İ L (Ë) K

T (İ) L (Ë) B (İ) Ş (U) Z Ö S

T (İ) L (Ë) B (İ) Ş (U) Z Ö S

İ T (Ë) R İ L (Ë) K İ

İ T (Ë) R İ L (Ë) K İ

İ L İ B A Ç N (A) R

İ L İ B A Ç N (A) R

R (E) L Ñ

R (E) L Ñ

L O Ü G D (Ë)

L O Ü G D (Ë)

YEDİNCİ BÖLÜM

Evlenmek için gelin getirilirken, (önce) söz alınıp getirilmelidir. Buna göre biliniz, olumludur.

ג' ן ּז ן ן ן ּׁ ִּׁ ִּׁ ן

Ğ(I)LŞ(A)B N U T L(A)

ׁ ן ן ִּׁ ן ִּׁ ן ִּׁ ן ִּׁ ן

N(E)M N(I) L I Y(O)

ּׁ ִּׁ ן ִּׁ ן ִּׁ ן ִּׁ ן

U R U Q N U T L (A)

ׁ ִּׁ ן ִּׁ ן ִּׁ ן ִּׁ ן

N İ M Q(I)Ş(U)Ğ

ׁ ִּׁ ן ִּׁ ן ִּׁ ן ִּׁ ן

S(Ë)K N I Ç(I)L I Q

ּׁ ִּׁ ן ִּׁ ן ִּׁ ן ִּׁ ן

M Ü Z Ö N(I)P İ

ּׁ ִּׁ ן ִּׁ ן ִּׁ ן ִּׁ ן

İ T N İ LUY(O)

ׁ ִּׁ ן ִּׁ ן ִּׁ ן ִּׁ ן

N İM(I)Ş(A)B N

ׁ ִּׁ ן ִּׁ ן ִּׁ ן ִּׁ ן

T N İ B LUY (O)

= 5 7 : 4 5 0 0 0 0

AÇN(A) R İ T(İ) N (İ)

= 4 5 0 0 0 0 0 0

R(E)L Ñ İ L İ B

= 1 7 : 0 0 0 0 0 0

L O Q(I)LB(I)Y(O)

SEKİZİNCİ BÖLÜM

Altın başlıklı oy sahibiyim, savaşta yetkisini sonuna kadar kullanan askerim. Kılıç ile kesme alanında kendi düşüncemin dışında (diğer) fikirleri de aklıma ilave ederim (yani, alırım). Buna göre biliniz, seçimdir bu.

○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○

𐰽𐰺𐰸𐰸𐰽𐰺𐰸𐰸𐰽𐰺𐰸𐰸

R Ö B(Ë) Ğ U L U

𐰽𐰺𐰸𐰸𐰽𐰺𐰸𐰸𐰽𐰺𐰸𐰸

I T(U) Q S İ M N(İ) T (Ë)

𐰽𐰺𐰸𐰸𐰽𐰺𐰸𐰸𐰽𐰺𐰸𐰸

L(I) Q İ G(Ë) T A Ñ

𐰽𐰺𐰸𐰸𐰽𐰺𐰸𐰸𐰽𐰺𐰸𐰸

İ K Ö Ü B Q U D(A) M

𐰽𐰺𐰸𐰸𐰽𐰺𐰸𐰸𐰽𐰺𐰸𐰸

D U Q(U) İ G(Ë) T E Ñ

𐰽𐰺𐰸𐰸𐰽𐰺𐰸𐰸𐰽𐰺𐰸𐰸

A Ç N(A) R İ T Q(O) M (U)

𐰽𐰺𐰸𐰸𐰽𐰺𐰸𐰸𐰽𐰺𐰸𐰸

R(E) L Ñ İ L İ B

𐰽𐰺𐰸𐰸𐰽𐰺𐰸𐰸𐰽𐰺𐰸𐰸

L O Q (I) L B(U) Y(U)

DOKUZUNCU BÖLÜM

Büyük Yokuşun sonundaki Tibet'e kadar ulaşamadık. Bü (Sarı Uy-
gur) Krallığına kadar olan bölgeye Oqlar derler. Buna göre biliniz,
Uyum içindedirler.

000 0000 00

00000 : 00000

Ş(I)R(A)B N(İ)G(İ)N(İ)S(İ)

0000000 : 0000

Ş UM(I)Q(O) N(E)M

0000000 : 0000

NO M(I)Ş(U)B(U) A R A

0000000 : 0000000

N(E)M P L(A)Ğ (I)

0000000 : 0000000

M G İ L M(İ)D R (Ë)

0000000 : 0000000

İ L İ B AÇN(A) N (E)

0000000 : 0000000

R(E)L Ñ

ONUNCU BÖLÜM

İman ve inanç yolunda giden kişiyim. Oqların idaresini yöneten, ulu kağan olarak başarı sahibiyim. Erdemliyim. Buna göre biliniz.

000 0000 0000

Ş(U)Ğ(I)LT(A)Ğ(U)R(U)Ş(U)

Ş(U)Ğ(I)LT(A)Ğ(U)R(U)Ş(U)

T(A)Ğ(I)Z(O)Y(O) İÇ(I)B(I)

T(A)Ğ(I)Z(O)Y(O) İÇ(I)B(I)

G(İ)D(Ë)Ç(U)B(I)L(I)Y(U)Ğ(I)L

G(İ)D(Ë)Ç(U)B(I)L(I)Y(U)Ğ(I)L

L(İ)B(I)Ş(U) Z Ö S Ü

L(İ)B(I)Ş(U) Z Ö S Ü

İ T RİL(Ë)K İ T

İ T RİL(Ë)K İ T

Ñ İ L İ B AÇN(A) R

Ñ İ L İ B AÇN(A) R

LO Ü GD(Ë) Ğ İ Ñ (A)

LO Ü GD(Ë) Ğ İ Ñ (A)

ON BİRİNCİ BÖLÜM

Kağanın milletine tabi isimli olarak yönetilen inançlı halk, ortak yönetim diye söz edilen (yönetim) kağandan-kağana geçerek gelmektedir. Buna göre biliniz, son derece olumludur.

○○○ ○○○○ ○○○

イカサマ・イカサマ

I M R(A)B AR(A)B R(Ē)

イカサマ・イカサマ

L(A)M(A)Q A DĠ(O)T(A)S

×イカサマ・イカサマ

D İ RÑ(E)T S I M

イカサマ・イカサマ

İ T G (İ)LK R(Ē) E

→イカサマ・イカサマ

Ñ İ L İ B AÇN(A) R

イカサマ・イカサマ

R(E)L

イカサマ・イカサマ

L O Z(O)B(U)

ON İKİNCİ BÖLÜM

Kişilerin ziyarete vardığı, başkentte bulunan mabette Tanrı seçiminde özgürlük vardır denmektedir. Buna göre biliniz, öbür-dünyaya geçme yetkilisidir.

00 0000 000

0 0 0 0 0 0 0 0

G İ L İ R Ñ(E)T

0 0 = 0 0 0 0 0 0

UY(O) AĞ(I)T(A)RUQ(U)

0 0 0 0 0 0 0 0

SIM L (I)Q A T R

0 0 0 0 = 0 0 0 0

ÇİM(U)Q(O) Ğ(I)LĞ(I)Y(O)

0 0 0 0 0 0 0 0

Z(O)Y(O)N(I)ÑULUB

0 0 0 0 0 0 = 0 0

M L İ R İ T UY(O)

= 0 0 0 0 0 0 = 0 0

EDMÜLÖ Sİ

0 0 0 0 = 0 0 0 0

R İ T S İ M Z O

0 0 0 0 0 0 0 0

R(E)L Ñ İ L İ B A Ç N (A)

ON ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Tanrı'yı bulabilme adına belli bir düşüncesi olan, Oq mensubu toplum aklın Tanrı'ya ulaşması için toplanmış, (bu sırada) ölüm halinde akli öbür dünyaya geçmiş deniliyor. Bunu bu şekilde biliniz.

𐌲𐌺𐌹𐌺𐌹 𐌲𐌺𐌹 𐌲𐌺

𐌲𐌺𐌹𐌺𐌹𐌺𐌹𐌺𐌹𐌺𐌹

Ğ O N O Ğ (I) Z O Q (O)

𐌲𐌺𐌹𐌺𐌹𐌺𐌹𐌺𐌹𐌺𐌹

M A B A Q Ç (A) Ğ I

𐌲𐌺𐌹𐌺𐌹𐌺𐌹𐌺𐌹𐌺𐌹

B I T Ğ (I) T (A) Q S I

𐌲𐌺𐌹𐌺𐌹𐌺𐌹𐌺𐌹𐌺𐌹

A B İ T Ü G D (Ë) A

𐌲𐌺𐌹𐌺𐌹𐌺𐌹𐌺𐌹𐌺𐌹

B A Ç N (A) R İ T

𐌲𐌺𐌹𐌺𐌹𐌺𐌹𐌺𐌹𐌺𐌹

R (E) L Ñ İ L İ

ON DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Oqların arasına geçmiş olan On-Oğlar tahta çıkmış bulunuyorlar. Art-arda (tahta) çıkmış, bütün hanedanı ele geçirmiştir. Bu şekilde biliniz.

ㄴ(ㄹ)ㅁㅂㅅㅈㅊㅅ
 N(I)M U T(A) E Z Ö

ㄹㅅㅈ(ㅊ)ㅅㅈㅊㅅ
 R Ş(U)I D R U T

ㅈ : ㅊㅅㅈ : ㅈ

T Z O T(O) A

ㄷㅈ(ㅊ) : ㅈㅈㅈㅈ
 U Q(O) I D R U

ㄷㅈ(ㅊ) : ㅈㅈㅈㅈ

Ç U I Ğ O Ş

ㄷㅈ(ㅊ) : ㅈㅈㅈㅈ

I T Z A A

ㄷ : ㅈㅈㅈㅈ

O K İ Y İ K

ㅈㅈㅈㅈ : ㅈㅈㅈㅈ

T(İ)G(Ö)Ü B İ L Ğ

ㅈㅈㅈㅈ : ㅈㅈㅈㅈ

T Z A Ü R (Ė)

ᠯᠢ ᠶᠢ ᠴᠢ ᠨᠠ ᠶᠢ ᠴᠢ
O I S I K I

ᠶᠢ ᠵᠢ ᠨᠠ ᠶᠢ ᠵᠢ ᠨᠠ
I R O Y I L Ğ

ᠶᠢ ᠵᠢ ᠨᠠ ᠶᠢ ᠵᠢ ᠨᠠ
I T Z A U Y

ᠶᠢ ᠵᠢ ᠨᠠ ᠶᠢ ᠵᠢ ᠨᠠ
A T N I T U Q

ᠶᠢ ᠵᠢ ᠨᠠ ᠶᠢ ᠵᠢ ᠨᠠ
L I Y Ç N Ü Ç Ü

ᠶᠢ ᠵᠢ ᠨᠠ ᠶᠢ ᠵᠢ ᠨᠠ
S(Ë) P O Q A T

ᠶᠢ ᠵᠢ ᠨᠠ ᠶᠢ ᠵᠢ ᠨᠠ
L(E)K Ü T N (İ)

ᠶᠢ ᠵᠢ ᠨᠠ ᠶᠢ ᠵᠢ ᠨᠠ
S(İ) M S Ü R Ö K

ᠶᠢ ᠵᠢ ᠨᠠ ᠶᠢ ᠵᠢ ᠨᠠ
R I G Ö P O Q

𐎠𐎵𐎹𐎡𐎺𐎠𐎥𐎢𐎽𐎢𐎽𐎠

R Ö N İ B(i)S(İ)R (İ)

𐎠𐎥𐎢𐎽𐎢𐎽𐎠𐎥𐎢𐎽𐎢𐎽𐎠

AÇN(A) R İ T(Ė)

𐎠𐎥𐎢𐎽𐎢𐎽𐎠𐎥𐎢𐎽𐎢𐎽𐎠

R(E)L Ń İ L İ B

𐎠𐎥𐎢𐎽𐎢𐎽𐎠𐎥𐎢𐎽𐎢𐎽𐎠

L O Ü G D (Ė)

ON BEŞİNCİ BÖLÜM

Tanrı adına hüküm süren yönetimde, Tanrı'ya ulaşmak için hüküm sürdü. Oq Kağanı, şerefi liderliğine bağımlı oldu. Kişioğlu olarak (Tanrı'ya) bağımlı olmak üzere, Tanrı kutunda, üçüncü yılda (yani, Bars yılında), ruhu üzerinde etraflı olarak görüşülmüş bulunan ve (Tanrı'ya) gönderilen ruhu, yukarı (yani, göğe) çıkmıştır. Buna göre biliniz, olumludur.

س(ي)ت(ا)قور و ت(ا)

س(ي)ت(ا)قور و ت(ا)

S(İ)T(A)QUR U T(A)

ئى ي ئى ت ئى ر(ي)م (ي)

ئى ي ئى ت ئى ر(ي)م (ي)

ن(ي)پۆن ئى ر

N(İ)PÖN İ R

بۈرۈگۈي

B Ü R Ü G Ü Y

ر(ي)تو سىم ر(ا)

R(I)T O S I M R(A)

ئى د ر ئى ي و

E D R İ Y U

قوش(و)ئى ر گۈ

Q O Ş(U)I R Ğ O

ت(ا)ت(ا)پۇشۇ

T U T(A)P U Ş U

م(ي)ن ئى م(ئ)ن(ي)كۈ

M(İ)N İ M(Ë)N(İ)KÖU

А Ñ I L I Y S İ

A Ñ I L I Y S İ

Ğ U Ş (I) R U D U Q (O)

Ğ U Ş (I) R U D U Q (O)

G (E) T E Ñ İ N (İ) Ñ İ

G (E) T E Ñ İ N (İ) Ñ İ

N (I) P İ R (U) Ğ (I) Y (O) İ

N (I) P İ R (U) Ğ (I) Y (O) İ

M U U Y (I) Ş (U) M (U) Q (O)

M U U Y (I) Ş (U) M (U) Q (O)

U R U T N I T (A) A

U R U T N I T (A) A

B A Ç N (A) R İ T R

B A Ç N (A) R İ T R

Q (I) L B (U) Y (U) Ñ İ L İ

Q (I) L B (U) Y (U) Ñ İ L İ

L O

L O

ON ALTINCI BÖLÜM

Tanrı hâkimiyetine atılma, ismi verilmiş olan yerin (Türük Bil'in kuruluşu dolayısı ile)küskünlük tahakkuk etmiş bulunan yerinde, ege-menlik kurulmak üzere kazanılmış olan devletin kurulduğu yılda, Oq uygulaması söz konusu olması dolayısı ile değinmiş bulunduğum, Oqlar üzerinde Uma [Tanrı] namı hüküm sürmüştür, der. Buna göre biliniz, uyumludur o.

••• ••• ••

••••• : •••••

Ñ Ö T(A)KÖL(İ) Z Ö

••••• = •••••

P(I)R(U) E D R İ Y

••••• : •••••

U R U T W U Ñ O

••••• = •••••

RÑ(E)T S I M L(I)Q

••••• = •••••

T(A)E Ñ İ Ç Ü K İ

••••• = •••••

L U Y(U)E Z Ö Ğ (O)

••••• = •••••

PÜR(Ë)R U B U Ş (U)

••••• = •••••

E Z Ö S I Y N (İ)

••••• = •••••

Ü R Ö K B(Ë)Ş(U)Y (U)

U Y I R UY(U) N(i)P

U Y I R UY(U) N(i)P

B U Ş(U) N(I)P I R (A)B

B U Ş(U) N(I)P I R (A)B

Ş A Y N(i)P İ Ç İ

Ş A Y N(i)P İ Ç İ

Ü L Ö N(I) P I Y

Ü L Ö N(I) P I Y

S İ M(I)Z O E D M

S İ M(I)Z O E D M

İ B AÇN(A) R İ T (Ë)

İ B AÇN(A) R İ T (Ë)

R(E) L N İ L

R(E) L N İ L

L O Ü G D (Ë)

L O Ü G D (Ë)

ON YEDİNCİ BÖLÜM

Kendi halkımızın devletinin bulunduğu yerde, fetih başarısını mümkün kılmış olan Tanrı gücü (etrafında) hâkimiyet vasıtası ile toplanarak Tanrı buyruğu ile savaşarak elde edilen başkentte ortak yönetim teşkil etmek üzere (Ortak yönetime) katılmalarını sağlayarak hâkimiyetim (altına) aldım. Hayattan ayrılıp, öldüğümde Tanrı'ya ulaşmış olduğumu hatırlasınlar. Buna göre biliniz, olumludur.

● ●●●● ●●

çİİ ÜKER(İ)K

İ Ç İ Ü K E R (İ) K

= İ Ç = Ç İ = Ç İ

LO G (E) T E N

+ = Ç İ Ç İ Ç İ Ç İ

İKÜN Ü G Ü T

= İ Ç = Ç İ = Ç İ

L O G (E) T E N

= Ç İ Ç İ Ç İ Ç İ

İ K KÜN(İ) Z Ö K

Ç İ Ç İ = Ç İ Ç İ

R Ö K T (E) G E N

Ç İ = İ Ç = Ç İ Ç İ

G (İ) L O G Ü L KÜ

Ç İ Ç İ = Ç İ Ç İ = Ç İ Ç İ

G D (Ë) G (İ) T N (İ) İ N (İ)

İ Ş İ Ğ (A) B L O Ü

İ Ş (İ) Ğ (A) B L O Ü

ᠠᠷᠢᠪᠭᠡᠲᠦᠨ

R(A)B G(E)T E N

ᠴᠢᠨᠠᠷᠢᠲᠤᠯᠤ

ÇN(A)R İ T L O

ᠯᠠᠨᠢᠯᠢᠪᠠ

L Ñ İ L İ B A

ᠳᠡᠭᠢᠨᠠᠷᠡ

D(Ė) G I Ñ(A) R (E)

ᠯᠣᠭ

L O Ü G

ON SEKİZİNCİ BÖLÜM

Olman gerektiği gibi ol! (Bu) tükenmişlik hali nedir? Görüldüğün nasıl ise, görüldüğün gibi ol. Elindekilerle yetinmesini bilirsen (sana) bağışlananın nasıl verildiğini anlarsın. Buna göre biliniz, son derece olumludur.

ᠰᠢᠷᠠᠨᠠᠵᠤᠨᠠᠵᠤᠨᠠᠵᠤ

ᠰᠢᠷᠠᠨᠠᠵᠤᠨᠠᠵᠤᠨᠠᠵᠤ

Ş(I)R(A)Q(O)T(A)Q A

ᠪᠴᠦᠨᠢᠰᠢ

B Ç Ü N I Ş (I)

ᠲᠠᠠᠲᠦᠭᠤᠯᠤ

T(A) A T Ğ U L O

ᠭᠣᠨᠢᠫᠤᠯᠤᠯᠤ

Ğ(O) N(İ)P(Ė)A L U L(U)

ᠤᠲᠤᠠᠶᠤᠨ

Ü T Ö A Q N (I)

ᠢᠮᠳᠢᠶᠢᠬᠢ

I M D I E K G

ᠷᠣᠴᠢᠷᠢᠲᠤᠰ

R O Q R İ T S

ᠲᠢᠭᠢᠳᠤᠶᠢᠮᠠᠵᠤ

T(İ)Ü G(İ)D(Ė) A M Q

ᠶᠣᠨᠤᠲᠤᠰᠢ

Y(O)N Ü T Ö S (İ)

ᠮᠡᠭᠳᠡᠨᠠᠮᠢᠨᠢ

Ü G D(Ë) A M(I)N I

ᠲᠷᠠᠪᠯᠠᠭᠤᠢᠲᠤ

T R(A)BL(U)Y(U) İ T

ᠶᠢᠯᠢᠪᠠᠴᠢᠨᠠᠷᠢ

İ L İ B AÇN(A) R İ

ᠯᠣᠭᠳᠡᠨᠠ

L O Ü G D(Ë) Ñ

ON DOKUZUNCU BÖLÜM

Aq-At askerlerinin Tanrı'ya arması emniyete alınmış olunması dolayısıyla, Anavatanın ululanmasına katkıda bulunulmuş olduğundan, (onlar batıya) gitmiş (yani, sevk edilmiş) der. Bundan korkmuş olma, (yurtlarına) geçilmiş olması dolayısı ile onları iyice birleştirmek üzere götürdü, der. Buna göre bilin, olumludur.

ᠭᠤᠪ ᠷᠢᠲᠢᠲ

ᠭᠤᠪ ᠷᠢᠲᠢᠲ

Ğ U B R İ T İ T

ᠷᠤᠨᠡᠮ ᠠᠷᠠ

R Ü N(E)M A R (A)

ᠬᠦᠫ ᠣᠬ ᠨᠠ

K Ü P Ö K Ñ Ü

ᠷᠤᠴ ᠰᠠᠨ ᠢᠮ ᠤ

R(U)Ç Ş(A) N İ M Ü

ᠡᠵ ᠣᠨᠡᠮ

E Z Ö N(E)M

ᠡᠬ ᠢᠷ ᠨᠡᠲ

E K İ R Ñ (E)T

ᠷᠢᠰ ᠠᠷ ᠢᠭᠡᠲ

R(I)Ş(A) R İ G(Ë)T

ᠡᠬ ᠷᠢ ᠶ ᠠ

E K R İ Y A

ᠲ ᠷ ᠦ ᠷ ᠢ ᠬ

T R Ü R İ K

ᠮᠢᠭᠢᠳᠤ ᠷᠢ

M(I)Ğ I D U R İ

ᠷᠤᠭᠢᠳᠤ ᠭᠣ

R U Ğ(I)D U Ğ(O)

ᠭᠢᠯᠭᠢᠲᠤ ᠶ᠋ᠠ

Ğ I L Ğ(I)T Y (A)

ᠷᠤᠶᠢ ᠷᠤᠶᠤ

R U Y I R U Y (A)

ᠬᠢ ᠭᠢ ᠨᠣ ᠨᠡᠮ

K Ğ(I) ŃO N(E)M

ᠨᠡᠮᠭᠤ ᠯᠴᠤ

N(E)M G Ü L Ç Ü

ᠯᠨᠢ ᠯᠢ ᠪᠠᠴᠢᠨ

L Ń İ L İ B AÇN(A)

ᠯᠣ ᠭᠤ ᠳᠡ ᠷᠡ

LO Ü G D(Ē) R (E)

YİRMİNCİ BÖLÜM

Dağılmış (milletimin) arasında kalan ben, öbür dünyaya gitmek için kabarım (yani, dilekte bulunurum). (Bu dünyadan) çekilme safhasındayım. Özüm, Tanrı'ya ulaşana kadar uzaktaki yerlere gider, der. Hedefim şerefimle, savaşıp vuruşmaktır. Belirtilen durumda arka-arkaya asker sevk ederim. Bu derece güçlüyüm. Buna göre biliniz, olumludur.

• •••• •••••

••••••••••••••••

Ü G(İ)P Ö I R(A)Q

••••••••••••••••

UR(I)Y(O)L I Y(O) K

••••••••••••••••

İ D(İ)T N(A)Q Z(I)M

••••••••••••••••

R Ö K Ñ(İ) M(İ) D Ö

••••••••••••••••

T T(İ) K R Ü Ñ(İ)M (İ)

••••••••••••••••

B AÇN(A) R İ T Ñ(İ)

••••••••••••••••

Ñ(İ)L İ

YİRMİ BİRİNCİ BÖLÜM

Yaşlılığın artması sebebi ile düşünerek baba, dedi. Yüreğinin (sesinin) doğrultusunda, ürkmüş bulunuyor, der. Anca bilin.

•••

𐌲𐌿𐌺𐌴𐌹𐌸𐌴𐌹𐌿𐌵

U L N U T N U Z O

𐌶𐌰𐌹𐌸𐌴𐌹𐌸𐌴𐌹𐌸𐌴𐌹𐌸

İ S Ü Ñ (İ) Z Ö K Ğ

𐌸𐌴𐌹𐌸𐌴𐌹𐌸𐌴𐌹𐌸

E K L Ö K N

𐌶𐌰𐌹𐌸𐌴𐌹𐌸𐌴𐌹𐌸

S I M N (I) Ğ Ç I

𐌲𐌿𐌺𐌴𐌹𐌸𐌴𐌹𐌸𐌴𐌹𐌸

Y A R (I) Ñ (A) Y N (I) R (A) Y

𐌸𐌴𐌹𐌸𐌴𐌹𐌸𐌴𐌹𐌸

K E Ç İ K R U

𐌶𐌰𐌹𐌸𐌴𐌹𐌸𐌴𐌹𐌸

İ T R Ü N E R (I) Ñ (Ė)

𐌶𐌰𐌹𐌸𐌴𐌹𐌸𐌴𐌹𐌸

Ñ İ L İ B A Ç N (A) R

𐌶𐌰𐌹𐌸𐌴𐌹𐌸𐌴𐌹𐌸

Ğ U L Ñ U M R (E) L

0 2 5 3 = 1 2 *

Ğ I Ñ(A) L O

* 1 2 = 3 4 5 6

L O Q(I) L B(U)Y (O)

YİRMİ İKİNCİ BÖLÜM

Geçile bilinecek halde gözüken, göle düşmüş yarın yeni durumu geçerli olunca, (göl) genişlemiş olur der. Bunu böyle biliniz, (bu durum) sıkıntılıdır. Son derece olumsuzdur.

𐎠𐎡 𐎠𐎡𐎠𐎡 𐎠𐎡𐎠𐎡

𐎠𐎡𐎠𐎡 𐎠𐎡𐎠𐎡

KÖK(Ö)K N(I)L Ğ O

𐎠𐎡𐎠𐎡 𐎠𐎡𐎠𐎡

O B N İ K Z(Ë)T

𐎠𐎡𐎠𐎡 𐎠𐎡𐎠𐎡

K UÇ(U) I T L

𐎠𐎡𐎠𐎡 𐎠𐎡𐎠𐎡

T U Q N İ T (Ë)

𐎠𐎡𐎠𐎡 𐎠𐎡𐎠𐎡

L O B Ğ U L

𐎠𐎡𐎠𐎡 𐎠𐎡𐎠𐎡

R İ T N U Z

𐎠𐎡𐎠𐎡 𐎠𐎡𐎠𐎡

Ñ İ L İ B AÇN(A)

𐎠𐎡𐎠𐎡 𐎠𐎡𐎠𐎡

L O Ü G D(Ë) R(E)L

YİRMİ ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Gök Tanrı'ya, kişiöğlunun ulaşmak sureti ile uçarak gitmiş olmasına, kutlu olsun der. Bunu bu şekilde biliniz, olumludur.

●●● ● ●●●

ⲗⲗⲏⲓⲛⲓⲥⲏⲛ

L U Q KÜL G(İ)T (Ë)

ⲛⲓⲥⲏⲛⲓⲛⲓⲥⲏⲛ

K(E)K R İ N U

ⲛⲓⲥⲏⲛⲓⲛⲓⲥⲏⲛ

G İ M(Ë) A Ñ U Y (O)

ⲛⲓⲥⲏⲛⲓⲛⲓⲥⲏⲛ

R Ü Y E L İ T

ⲛⲓⲥⲏⲛⲓⲛⲓⲥⲏⲛ

T R O N Ü K

ⲛⲓⲥⲏⲛⲓⲛⲓⲥⲏⲛ

W(Ü)R Ü T Ü Y U

ⲛⲓⲥⲏⲛⲓⲛⲓⲥⲏⲛ

T R O N Ü T

ⲛⲓⲥⲏⲛⲓⲛⲓⲥⲏⲛ

N(İ) A T N(A)Q U

לָלֹבֵד = לָלֹבֵד

L O B E D Ü G (Ü)

לָלֹבֵד = לָלֹבֵד

İ T L O Y(U)Ğ (I)

לָלֹבֵד - לָלֹבֵד = לָלֹבֵד

Ñ(i)L İ B AÇN(A) R

לָלֹבֵד : לָלֹבֵד

Z(I) B(I) Y(O) R(E)L

לָלֹבֵד

לָלֹבֵד

L O

YİRMİ DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Doğmuş olan nesil erkek olarak emzirilmek (meme) istiyor. (Ancak) gün ortası kaybedip gece yarısı nereye inmiş olabilir ki, der. Buna göre bilmelisiniz, bu bizim düşünce şeklimiz.

•••• • ••••

••••••••••

Z Ü K Ö İ K (İ)

••••••••••

B R İ B G Ü

••••••••••

A Q I Ş(I) R(A)Q U

••••••••••

M(A) Q S(İ) M(E) L Ü K

••••••••••

I T A M U UY(A)S

••••••••••

R U R U T N

••••••••••

İ B AÇN(A) R İ T

••••••••••

Q(I)LB(I)Y(O) Ñ İ L

• ••••

L O

YİRMİ BEŞİNCİ BÖLÜM

İki öküz, bir boğanın (bir ineğe) binmesini akıllarına getirmiş olsalar bile, kanıncaya kadar emmeyi umarak dururlar der. Buna göre bilin, uygun bir seçimdir.

• • • • •

• • • • •

D R(A) L Ń(A) T Ń(A) T

• • • • •

R İ Y U D U I

• • • • •

D U I D U R(A) Y

• • • • •

O T N Ü K U

• • • • •

Ğ(A) M(A) Q I D Ğ

• • • • •

Q U R(A) Y E Z Ö

• • • • •

R İ T I T L O B

• • • • •

Ń İ L İ B A Ç N(A)

• • • • •

L O Ü G D (Ë)

YİRMİ ALTINCI BÖLÜM

Şafak söktü, (ve) yer aydınlandı. Güneş doğdu, her şeyin üzeri aydınlık oldu. Buna göre bilin, olumludur.

ᠠᠨ ᠨᠠ ᠨᠠᠨᠠ

ᠠᠨ ᠨᠠ ᠨᠠᠨᠠ

I Ñ O Q R(Ė) Y(A)B

ᠠᠨ ᠨᠠ ᠨᠠᠨᠠ

N(i) P Ü K R Ü

ᠠᠨ ᠨᠠ ᠨᠠᠨᠠ

Ö B S I M R(A)B

ᠠᠨ ᠨᠠ ᠨᠠᠨᠠ

Q U Ş(U) E K İ R

ᠠᠨ ᠨᠠ ᠨᠠᠨᠠ

Ö B Ş I M Ş U

ᠠᠨ ᠨᠠ ᠨᠠᠨᠠ

M(Ė) I Z Ğ(A) İ R

ᠠᠨ ᠨᠠ ᠨᠠᠨᠠ

N(E) S(İ) S I M İ S

ᠠᠨ ᠨᠠ ᠨᠠᠨᠠ

M L Ö B L(E)K Ü T

ᠠᠨ ᠨᠠ ᠨᠠᠨᠠ

R İ T S I M (A)

ﻧﯩﻠﯩﺐ ﺁﭼﻨﺎ

Ñ İ L İ B AÇN(A)

ﯞﻏﺪﯦﺮ ﺭﻩﻟ

Ü G D(Ë) R(E)L

ﻟﻮ

L O

YİRMİ YEDİNCİ BÖLÜM

Zengin (bir) kişinin koyunu ürkerek gitmiş ve bir kurt ile karşılaşmış. (O sırada) kurdun ağzı zehirlenmiş, (böylece koyun) sağ-salim (hayatta) kalmış der. Buna göre biliniz, olumludur.

W(I)R U L O N(A)Q

W(I)R U L O N(A)Q

U D R O N(I)

U D R O N(I)

Lİ S İ M P(A)Y

Lİ S İ M P(A)Y

S İ M R(U) T(A)İ

S İ M R(U) T(A)İ

U B T R Ö T

U B T R Ö T

I Q(A)T Ñ U L

I Q(A)T Ñ U L

Y O İ S Ü G D(Ë)

Y O İ S Ü G D(Ë)

İ R İ T İ R U

İ R İ T İ R U

Ñ(i)M N(E)P İ L

Ñ(i)M N(E)P İ L

𐰃𐰆𐰇𐰈𐰉𐰊

D(Ë) B(Ë) R Ü Y(E) L İ

𐰃𐰆𐰇𐰈𐰉𐰊𐰋

R Ü Y(E) L Z İ

𐰃𐰆𐰇𐰈𐰉𐰊𐰋𐰌

AÇN(A) R İ T

𐰃𐰆𐰇𐰈𐰉𐰊𐰋𐰌𐰍

R(E) L Ñ İ L İ B

𐰃𐰆𐰇𐰈𐰉𐰊𐰋𐰌𐰍𐰎

L O Ü G D(Ë)

YİRMİ SEKİZİNCİ BÖLÜM

Kağan olarak tahta oturunca, (kendisine) ordu kurmuş. Halkının hâkim olduğu dört bucaktaki en olumlu düşünenleri (yani, Ak Sakallıları) (etrafına) toplayarak, binlerce başarı göstermişler, der. Buna göre biliniz, olumludur.

ᠠᠨᠠ ᠠᠨᠠ ᠠᠨᠠᠨ

ᠠᠨᠠ ᠠᠨᠠᠨᠠ

R(Ė) A M(I)Y O

ᠨᠢᠨᠢ ᠨᠢᠨᠢ

N I N(I) L Ğ O

ᠨᠢᠰᠢᠰᠢᠰᠢᠰᠢᠰᠢ

N I S I S I K

ᠷᠤᠭᠤᠲᠤ ᠲᠤᠲᠤ

R U Ğ U T O T (A)

ᠴᠢᠰᠤ ᠨᠠᠫᠤ

Ç İ Ş O N(A) P U

ᠫᠤᠯᠠᠭᠢ ᠶᠤᠨ

P(I) L(A) Ğ(I) Y O

ᠭᠣᠰᠢᠮᠷᠠᠨ

Ğ O S I M R(A) B

ᠰᠢᠰᠢᠰᠢᠰᠢ ᠨᠢᠯ

S I S I K N I L

ᠵᠤᠲᠤ ᠨᠢ

Z O T O N I

○ㄱ>ㄷ = ㄴㅅㅈ

A N(I)Y(O) QU D(A) M

○ㄴ>ㄷ>ㄴ>ㄴ

NU ZO QUT (O)

○ㄴ>ㄴ○ㄴ>ㄴ

Ñ U Q Ş O B

ㄱ>ㄴ○ㅅㅈ>ㄴ>

Ğ O S I M T U

ㄷ>ㄴ>ㄷ = ㄱ

Z U T U Y(O) I L

ㄱㅈ = ㄱ>ㄴ = ㄱ

G Ö P O Q I

○ㄱㅈ>ㄴ○ㄱㅈ>

R İ T R(i) R İ

ㄱㅈ>ㄴ>ㄴ = ㄱ

Ñ İ L İ B AÇN(A)

○ㄱ>ㄴ○ ㄴ>ㄴ = ㄱ>

LO Ü G D(Ë) R(E) L

YİRMİ DOKUZUNCU BÖLÜM

Düşünülene (yani, öbür dünyaya) erişen kişinin (yani, ölünün) ateşte yakılması hakkında hüküm veren, düşünceye tabi olarak (mezarına) alıp götürülmüş. Erkek kişinin (yani, ölünün) ateş aracılığı ile öbür dünyaya geçmemiş olacağı varsayımı ile ateşe (atılma) aracılığı ile öbür dünyaya geçerek boş mezar kazanmış olan (Tanrı) vekilinin (yani, kağanın) görevini kabul ettiğini ilan eder, der. Buna göre biliniz, olumludur.

○○○ ○○ ○○○○

ㄱ=ㄱ+ㄷ ㄱㅅㅅ

O R(Ē) Ń(I) Ğ I Ç(U)

ㅅㅅㅅ=ㅅㅅㅅ

Ğ Z (A)Q I LĞ

ㅅㅅㅅ=ㅅㅅㅅ

M R(A)B A QÇN(A)

ㅅ=ㅅㅅㅅㅅ=ㅅㅅ

Y I L O Y S I

ㄱㅅㅅㅅㅅㅅㅅㅅ

G Ö S I M A R(A)

ㅅㅅㅅㅅ=ㅅㅅㅅ

N İB(E)S E R İ

ㅅㅅㅅ=ㅅㅅㅅㅅㅅ=ㅅ

İ T R İ L(Ē)K Ü

ㅅㅅㅅㅅ=ㅅㅅ=ㅅ

İ L İ B AÇN(A) R

○ . =ㅅㅅㅅㅅㅅㅅㅅㅅㅅㅅ

L O Ü G D(Ē) R(E)L Ń

OTUZUNCU BÖLÜM

Liderliğe erişerek komutanlık kazanmış, (halkı onun) yolunun başarılı olmuş olduğunu ilan etmek sureti ile sevinerek gelmektedir, der. Buna göre biliniz, olumludur.

ᠬᠢ ᠶᠢ ᠬ ᠰᠢᠷᠠᠨᠪ

ᠬᠢ ᠶᠢ ᠬ ᠰᠢᠷᠠᠨᠪ

K İ Y İ K Ş R(A) B

ᠬᠢ ᠶᠢ ᠬ ᠰᠢᠷᠠᠨᠪ

K Ñ (İ) M E K Ñ (İ)

ᠰᠢ ᠮᠢ ᠷᠠᠨᠪ ᠶ

S I M R(A) B E

ᠶᠢ ᠶᠢ ᠶᠢ ᠶᠢ ᠶᠢ

İ Ñ (İ) M N İ Ñ (Ë)

ᠰᠢ ᠮᠢ ᠯᠠ ᠪ ᠨ

S I M L O B N

ᠤ ᠨᠠ ᠯᠠ ᠪ ᠨ

U N(A) P U L O B

ᠤ ᠷᠠ ᠶ ᠰ ᠠ ᠶ

U R(A) Ñ İ Ş A Y

ᠪᠡ ᠰ ᠶ ᠷ ᠢ ᠭ ᠣ

B(Ë) S E R İ G Ö

ᠷᠢ ᠯᠡ ᠬ ᠤ ᠨᠢ

R İ L(Ë) K Ü N İ

ᠠᠴᠢᠨ ᠠ ᠷ ᠢ ᠲ

AÇN(A) R İ T

ᠭ ᠳ ᠡ ᠨ ᠢ ᠯ ᠢ ᠪ

G D(Ė) Ñ İ L İ B

ᠯ ᠤ ᠤ

L O Ü

OTUZ BİRİNCİ BÖLÜM

Zırh giyince binlik askeri birliğe varmış. Ve bu binliğe dahil olmuş olunca, (bu) teşkilatlanma ilan edilince, sevinç gelir, demektir. Buna göre biliniz, olumludur.

• • • • •

• • • • •

U Q L(I) B(A)T R İ B

• • • • •

T L O B Z Ü Y

• • • • •

B (A)T Z Ü Y İ

• • • • •

Ñ İ M U Q L(I)

• • • • •

Ñ İ M İ T L O B

• • • • •

Ü T U Q L(I)B(A)T

• • • • •

İ T L O B N(E)M

• • • • •

B AÇN(A) T İ T

• • • • •

R(E)L Ñ İ L İ

ר א ב ג ד ה ו ז ח ט י

R(A)B I Ğ(I)Ş (O)

ל מ נ ס ע פ צ ק ר ש ת

L O Ü D G (Ë)

OTUZ İKİNCİ BÖLÜM

Bir keşif yüz oldu, yüz keşif bin oldu, bin keşif on bin oldu, der. Buna göre biliniz, işbu hakikat olumludur.

ᠭᠢᠵᠢᠰᠢᠬᠤ

= ᠭᠢᠵᠢᠰᠢᠬᠤ

G İ Z İ S İ K

ᠣᠰᠠᠬᠤᠪᠤᠰᠤ

O Ş A Q B U Ş

ᠶᠢᠬᠤᠲᠤᠰᠢᠮᠤᠴᠤ

I Q(O)T S I M Q

ᠶᠢᠳᠡᠭᠢᠲᠠᠴᠤᠷᠤ

I D Ğ(I) T(A) Q R U

ᠠᠴᠨᠠᠷᠢᠲᠠᠪ

AÇN(A) R İ T A B

ᠷᠡᠯᠨᠢᠯᠢᠪ

R(E)L Ñ İ L İ B

ᠯᠠᠵᠢᠪᠤᠶᠤ

LO Q(I)L B(U)Y (U)

OTUZ ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

(Keçeyi/yünü) kesilerek suya sokmuş, elde olunmuş dokuyu (bir araya getirmek için) daha çok vurmak gerek, der. Buna göre biliniz, uyumludur o.

ᠪᠡᠬᠦ ᠤᠰᠨᠠᠵᠢ ᠨᠠᠵᠢ

ᠪᠡᠬᠦ ᠤᠰᠨᠠᠵᠢ ᠨᠠᠵᠢ

B E K Ü S N(A)Q

ᠶᠢᠭᠠᠨ ᠰᠢᠮᠢᠷᠠ

I Ğ(A)Y S I M R (A)

ᠰᠢᠮᠴᠢᠨᠢᠨᠠᠰ ᠭᠢ

S I M Ç N(I)N(A)S Ğ

ᠤᠷᠦᠴᠦ ᠬᠦ

Ü R Ü Ç Ö K

ᠤᠷᠦᠲᠨᠠᠵᠢ

U R U T N O Q

ᠶᠢᠵᠦ

ᠶᠢᠵᠦ ᠷᠢᠯᠡᠬᠦ

İ Z Ö R İ L(Ė)K

ᠶᠢᠭᠦ ᠰᠢᠰᠦ

İ G Ö İ S Ü S

ᠤᠨᠢᠪᠡᠰ ᠡᠷ

Ü N İ B(Ė)S E R

ᠨᠢᠰᠦᠳᠢᠷᠠ

Ñ I Ş U D R U

ᠷᠢᠯᠡᠬᠤ ᠤᠷᠠ

R İ L(Ë)K U R(A)

ᠶᠢᠪᠠᠴᠢᠨᠠ ᠷᠢᠲ

İ B AÇN(A) R İ T

ᠷᠡᠯᠠᠨᠢᠯ

R(E) L Ñ İ L

ᠯᠣᠭᠳᠡ

L O Ü G D (Ë)

OTUZ DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Kağan ordusuna ulaşmış, düşmanını mızraklamış. (Askerlerini) göç ettirerek- konaklatarak gelir iken, kendi ordusu, sevindiğini ilan etmek üzere, resmigeçit yapmış, denmektedir. Buna göre biliniz, olumludur.

0000 000 0000

20541414

B E K Ü S R (Ë)

14141414

L O Y S I M R (A)

14141414

M R (A) I T (A) A T

14141414

Ğ U Q R (Ë) S I

014141414

A Q Ş U Q U

014141414

S (I) M Ş U Q U Ş (U)

014141414

Ş U Q U Ğ U Q

014141414

A Ñ I T A N (A) Q

014141414

N I N (I) P U R U

ⲛⲟⲩⲟⲩⲟⲩⲟⲩⲟⲩⲟⲩ

R(A)B U Y I L(A)Q

ⲛⲓⲓⲓⲓⲓⲓⲓⲓⲓⲓ

Ñ İ G Ö N(A)P İ

ⲁⲛⲓⲛⲓⲛⲓⲛⲓⲛⲓ

A Ñ I Ñ(A)Q E

ⲟⲩⲟⲩⲟⲩⲟⲩⲟⲩⲟⲩ

S İ M R Ü G(Ë)T

ⲓⲛⲓⲛⲓⲛⲓⲛⲓⲛⲓ

I Ñ(A)Q İ G Ö

ⲃⲉⲩⲟⲩⲟⲩⲟⲩⲟⲩ

B(Ë)S R(Ü)R İ G Ö

ⲣⲓⲧⲣⲓⲧⲣⲓⲧⲣⲓ

R İ T R Ü N İ

ⲛⲓⲓⲓⲓⲓⲓⲓⲓⲓⲓ

Ñ İ L İ B AÇN(A)

ⲟⲩⲟⲩⲟⲩⲟⲩⲟⲩⲟⲩ

L O Ü G D (Ë)

ⲣⲉⲓⲓⲓ

R(E)L

OTUZ BEŞİNCİ BÖLÜM

Erkek orduya (yani, askere) varmış. Yolda atı yorulmuş. Er kuğu kuşuna rastlamış. Kuğu kuşu, kanadını vurup kalmak (yani, kanadını vurup uçmak) sureti ile vararak, evdeki babasına anlatır. Evdeki babası ise, sevincini ilan eder, der. Buna göre biliniz, olumludur.

• • • • •

• • • • •

Ğ(I) L T(A) S Ü K Ü

• • • • •

Y Ñ Ü Ç(N) E R G Ö

• • • • •

I B O Q Q O

• • • • •

R O Q Ğ(I) L T(A)

• • • • •

Q O Y Ñ İ Ç(N) I Q

• • • • •

Ğ U L Ğ U R(U) Ç U

• • • • •

Y Ñ U T U Q

• • • • •

A Ç(N) A R İ T Q O

• • • • •

R(E) L Ñ İ L İ B

Q(I) L B(I) Y(O) Ğ I Ñ (A)

Q(I) L B(I) Y(O) Ğ I Ñ (A)

Q(I) L B(I) Y(O) Ğ I Ñ (A)

L O

OTUZ ALTINCI BÖLÜM

Tabiatın öğretilerine karşı çıkılmaz. Aslında dik uçan güvercin yoktur. (Güvercini) uçurabilecek kutun (yani, yetkinde) yok, der. Buna göre biliniz, son derece kıt düşün çeliktir o.

ᠠᠨᠠᠨᠠ ᠠᠨᠠᠨ ᠠ

= ᠠᠨᠠᠨᠠ ᠠᠨᠠᠨ ᠠᠨᠠᠨ

IR(A)Q R İ B

ᠠᠨᠠᠨ ᠠᠨᠠᠨ ᠠᠨᠠᠨ

G Ü Z Ü K Ö

ᠠᠨᠠᠨᠠ ᠠᠨᠠᠨ ᠠᠨᠠᠨ

İ B N İ L İ B

ᠠᠨᠠᠨ ᠠᠨᠠᠨ ᠠᠨᠠᠨ

U M U Q E Ç

ᠠᠨᠠᠨ = ᠠᠨᠠᠨ ᠠᠨᠠᠨ

İ Y A Ğ Ş(I) R

ᠠᠨᠠᠨ ᠠᠨᠠᠨ = ᠠᠨᠠᠨ

Ş M(A)Q S İ M

ᠠᠨᠠᠨ ᠠᠨᠠᠨ ᠠᠨᠠᠨ = ᠠᠨᠠᠨ

I T A M U U Y(A)

ᠠᠨᠠᠨ ᠠᠨᠠᠨ ᠠᠨᠠᠨ = ᠠᠨᠠᠨ

R U R U T N

ᠠᠨᠠᠨ = ᠠᠨᠠᠨ = ᠠᠨᠠᠨ

B A Ç N(A) R İ T

רֵלֵנִי לֵי

R(E)L Ñ İ L İ

לֹקֵי לְבֵי יֹ

L O Q(I) L B(I) Y(O)

OTUZ YEDİNCİ BÖLÜM

Bir ihtiyar öküzün belini ısırarak karınca yemiş, hırslı bir şekilde. (İhtiyar öküz) ümitsiz bir şekilde (yani, kımıldamadan) duruyor, der. Buna göre biliniz, olumsuzdur.

⚡⚡⚡⚡ ⚡ ⚡⚡⚡

⚡⚡⚡⚡⚡⚡⚡⚡⚡⚡⚡⚡⚡⚡⚡⚡

R A Ş I M(A) Q

⚡⚡⚡⚡⚡⚡⚡⚡⚡⚡⚡⚡⚡⚡⚡⚡

S I M L(A) Q A

⚡⚡⚡⚡⚡⚡⚡⚡⚡⚡⚡⚡⚡⚡⚡⚡

A N U İ R Ñ(E) T

⚡⚡⚡⚡⚡⚡⚡⚡⚡⚡⚡⚡⚡⚡⚡⚡

Ç N I B(A) Q U D(A) M

⚡⚡⚡⚡⚡⚡⚡⚡⚡⚡⚡⚡⚡⚡⚡⚡

B N U T(A) Q U

⚡⚡⚡⚡⚡⚡⚡⚡⚡⚡⚡⚡⚡⚡⚡⚡

İ T N U Z L O

⚡⚡⚡⚡⚡⚡⚡⚡⚡⚡⚡⚡⚡⚡⚡⚡

L İ B A Ç N(A) R

⚡⚡⚡⚡⚡⚡⚡⚡⚡⚡⚡⚡⚡⚡⚡⚡

Ü G D(Ë) R(E) L Ñ İ

⚡⚡⚡⚡⚡⚡⚡⚡⚡⚡⚡⚡⚡⚡⚡⚡

L O

OTUZ SEKİZİNCİ BÖLÜM

(Bir kız) sazlıklar arasında (yalnız) kalmış, Tanrı bunu uygun bulmamış. (Kız) saygın bir hatun gibi davransın, der. Buna göre biliniz, olumludur.

0000 00 00

R İ T Ğ I Ğ(A) T

R(i) T Ğ I Ğ(A) T

E S İ K Ü R(i) T (i)

E S İ K Ü R(i) T (i)

A Ş M(U)Q S İ M

A Ş M(U)Q S İ M

I T A M U U Y

I T A M U U Y

R U R U T N

R U R U T N

İ B AÇN(A) R İ T

İ B AÇN(A) R İ T

R(E) L Ñ İ L

R(E) L Ñ İ L

L O Q(A) L B(A) Y

L O Q(A) L B(A) Y

OTUZ DOKUZUNCU BÖLÜM

Dağın yeniden meydana gelmesi için kum halinde bulunması gerekir. Buna göre biliniz, olumsuzdur.

• •••• •••••

••••• •••••

I R U M(I) L(I) T (A)

••••• •••••

Ş(A)Y AÇN(U)R (A)Y

••••• •••••

L(O)Y N I Ç I

•

••••• •••••

Y Ğ(A)Y(A)Q M (I)

••••• •••••

N(I)W U R U A R (I)

••••• •••••

N U Ş U Ñ(A)L(A)Y

••••• •••••

R U Y I R O Y

••••• •••••

Ğ(I) Ñ(A) R İ T

◦ | ʃ ʒ ʒ ʒ : 1 |

S İ M R(Ė) P L(A)

- | ʃ ʒ ʒ ʒ ʒ - | ʒ

Ñ İ L İ B AÇN(A)

◦

- | ʒ ʒ

R(E)L

◦ | ʃ ʒ : ʒ ʒ ʒ

L O Ü G D(Ė)

ʒ

KIRKINCI BÖLÜM

Ruh bedeni vurup parçalayınca, hayat yolundan kayar (yani ölür). (Ruh bedenden) uzaklaşır. Geri kalan beden, son derece yığıtmiş/ güçlüymüş. Buna göre biliniz, olumludur.

ᠠᠷᠠᠨ ᠤᠨ ᠤᠨ

ᠢᠷᠨᠢ ᠰᠢ ᠨᠦ ᠷᠦ

İ R (İ) S (İ) Ñ Ü R Ü

ᠵᠠᠪᠠ ᠬᠡ ᠨᠢ

Z U B K (E) G N İ

ᠪᠢ ᠴᠠ ᠯᠤ ᠭᠠ

B I Ç (A) L U Ğ A

ᠭᠢ ᠣᠰᠢ ᠮᠤ ᠯᠤ

G I Ö S I M L O

ᠮᠢᠲᠤ ᠨᠡᠮ ᠶᠡ

M İ T N (E) M Y (E)

ᠰᠢ ᠨᠦ ᠷᠦ ᠰᠢ

S (İ) Ñ Ü R Ü S (İ)

ᠬᠡ ᠬᠢ ᠷᠢ ᠢᠷᠨᠢ

K (E) K R İ İ R (İ)

ᠯᠡᠬᠤ ᠭᠠᠵᠠ ᠵᠠᠪ

L (Ë) K U Ğ (A) Z U B

ᠳᠢ ᠰᠢ ᠮᠤ ᠷᠦ

D I S I M R Ü

ARAY QULQU

ARAY QULQU

DGÜLÜY(A)Ğ

DGÜLÜY(A)Ğ

SIMZOE

SIMZOE

LIBAÇN(A)RİT

LIBAÇN(A)RİT

LOÜGD(Ë)Ñİ

LOÜGD(Ë)Ñİ

KIRK BİRİNCİ BÖLÜM

Öbür dünyaya gitme düşünceli inek (yani, ölmek üzere olan inek) buzağılayacak (yani, doğuracak) olmuş ve öleceğim demiş. Öbür dünyaya gitme düşünceli erkek (yani, boğa) (neslini devam ettirmek üzere) doğurmuş. (Doğum yaparak) yararlı (bir) hissede yer almış (ve ölmemiş). Buna göre biliniz, olumludur.

42. BÖLÜM

וּלְנֹטָא וּזְוּ

וּלְנֹטָא וּזְוּ

U L N U T(A) N U Z U

נִסִּידִי גַ

N İ S İ D İ Ğ

דֹּקְנִי אֵי

D O Q N I Q(A) Y(A)

סִמְרָא בְּנֵי

S I M R(A) B N(A) P U

תִּגְדֵּי אֵי

T Ü G D(Ē) A N(A) Y

סִמְנִי אֵי

S I M N I Q(I) Ş(U) İ

עֵתְמִי סִידִי

E T M(I) S İ D İ

נֵי אֵי

Ñ Ö A T M(I) Q(A) Y(A)

†

רֵא אֵי

R(A) B A Ç N(I) N(A) Q İ

יֵתְנֵי רֵא

İ T N(E) M R I

ህንጻ ለውጥ

L(È)K AN(A)Y R

ገቢ ለደብዳቤ

IS ID İ SIM

ብሉይ አዲስ ወጣት

N(E)S(İ) N I Q(A) Y(A) N

ገብ ለውጥ

L O B L(E)K Ü T

ሪገዕ ለውጥ

R I G Ö SIM

ሪንገዕ ለውጥ

R Ü N İ B(E)S R (Ü)

አሰራር ለውጥ

AÇN(A) R İ T

ሪኒኪኒኪ

R(E)L Ñ İ L İ B

ሪውገዕ

L O Ü G D (È)

KIRK İKİNCİ BÖLÜM

Uzun adımların sahibi, ayağını kaldırıp (yani, yürüyerek) varmış. İyi yönde işler yapmak düşüncesiyle yürümeye başlamış. Kaç zamanda varırım? der. Birçok olumsuz sebep bir araya gelse de sağ- salim tamamlamış olduğu başarıları sevinir, der. Buna göre biliniz, olumludur.

ᠭᠣᠨ ᠤ ᠨᠢ ᠭᠣᠲᠤ

ᠭᠣᠨᠢᠭᠣᠲᠤ

G Ö N(I) Ğ O T (A)

ᠢᠰᠤᠴᠤᠰᠤ

I Ş U Q(O) Z Ü

ᠪᠤᠶᠢᠯᠢᠰᠤᠴᠤᠰᠤ

B U Y(A) L(I)Ş U Q (O)

ᠷᠤᠲᠤ ᠰᠢᠮᠷᠠ

R(U) T O S I M R (A)

ᠷᠠᠴᠤ ᠮᠢᠯᠲᠠᠭ

R(A) Q M(I) L T(A) U

ᠤᠴᠤᠰᠤ ᠶᠤᠴᠤᠰᠤ

U Q Ş U Q(O) A

ᠮᠷᠠᠪᠠ ᠨᠠᠯᠠᠯᠠ

M R(A) B N(A) P U P

ᠠᠴᠢᠨ ᠠᠷ ᠢᠲ ᠰᠢ

AÇN(A) R İ T S I

ᠷᠡᠯ ᠨᠢᠯ ᠢᠪ

R(E) L Ñ(i) L İ B

ᠯᠣᠷ ᠠᠯᠢᠪᠠᠨ

L O Q(I) L B(I) Y(O)

KIRK ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Başkent Nehri (yani, Amu-Derya ötesi) Oq egemenliği, Oq'larca yönetilen (yere) varmış. (Ölüyü) ateşe atma ile meşhur Oq milleti talihsizce (At-İl'den) koparak /göçerek varmış, der. Buna göre biliniz, olumsuzdur.

•• 0000 •

•ŞŞŞŞ=ŞŞŞŞ

Ş U Q(O) N(I)Ğ O T (A)

Ş=ŞŞŞŞŞŞŞŞ

Q N(E)D İ R Ñ(E)T

ŞŞŞŞŞŞ=ŞŞŞŞ

Ğ Ş(I)B(A)T İ D O

Ş=ŞŞŞŞŞŞŞŞ

Q N(İ) P İ T(İ) N(A)

ŞŞŞŞŞŞ=ŞŞŞŞŞ

Ğ O T(A) S I M P(O)

ŞŞŞŞŞŞ=ŞŞŞŞŞŞ

R İ T Ş U Q(O) N (I)

ŞŞŞŞŞŞŞŞ=ŞŞŞŞ

L U Ç U Ş(U) İ Q(A)Ñ

ŞŞŞŞŞŞ=ŞŞŞŞŞŞ

AN(A)Y S I M N U

ŞŞŞŞŞŞŞŞŞŞ

S(I)M N İ T İ T (A)

ᄃᄇᄂᄂᄂᄃᄃᄃᄃᄃᄃ

Ş U Q(O) N(I) Ğ O T (A)

ᄃᄂᄂᄂᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃ

Q(A)Ñ R I T Ñ U

ᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃ

P Ü S Ö G Ö I

ᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃ

U Y I L(A)Q N (E)

ᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃ

B(A)T S I M R(A) B

ᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃ

İ S İ R(I) T N(A) G Ş (I)

ᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃ

N(E) P(I) S Ö Ñ Ö

ᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃ

B Ü R Ü G Ü Y

ᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃ

Ğ(I) Ñ O S I M R(A)

ቤ ፡ ተ ጅ - ሃ ስ ቱ

B AÇN(A) R İ T

። ሃ ስ ፡ ተ ስ ስ ስ

R(E)L Ñ İ L İ

ዐ ስ ገ ። ሃ ስ ስ ስ

L O Z(I) B(A)Y

KIRK DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

At (Bil) mensubu Oq yönetimi, Tanrı tarafından gönderilen tavşanın eti koparılıp alınmış ve At-Bil mensuplarının Oq yöneticisi (yani, uç beyi) olarak egemen liderlik kazanmış. Yanaşılarak ortak yönetim At-Bil[i] kurmuş olan At-Bil mensubu Oq yönetimi, temsilci (yani, uçbeyi) devleti halinde büyümesi daim olmuş ve tavşan derisi sayesinde, öncelik ile yücelmeye koşarak varmış, der. Buna görebiliriz, yavuz o.

•• ••• •

••• = ••••••

Ğ O K İ Y İ K

••• = ••••••

Ş T(O) N(E) M I L

•••••• = ••••••

U Ş B U Ş Z U

••• = ••••••

Y O I T L(A) Q Z

•••••• = ••••••

O Y K Ü Ç(E) N N I

•••••• = ••••••

R İ T N I Y I R

•••••• = ••••••

Ñ İ L İ B A Ç N(A)

•••••• = ••••••

Z(I) B(A) Y

R(E) L

••• = ••••••

L O

KIRK BEŞİNCİ BÖLÜM

Yabancı oğluyum. Ateşsiz-talihsiz kaldığıma göre, nasıl sefer edeyim, der? Buna göre biliniz, yavuzdur o.

ᠶᠡᠨᠡᠨᠡ ᠶᠡᠨᠡᠨᠡ ᠶᠡᠨᠡ

ᠶᠡᠨᠡᠨᠡᠨᠡᠨᠡᠨᠡᠨᠡᠨᠡ

İ T İ T E B(Ö)T

ᠮᠰᠤᠲᠡᠬᠦᠭᠦ

M S Ü T E K G(İ)

ᠤᠨᠢᠰᠢᠪᠰᠢ

U N I Ş(A)B S İ

ᠵᠣᠰᠢᠮᠢᠶᠢ

Z Ö S İ M İ Y

ᠤᠯᠢᠲᠢᠨᠢ

Ü K L İ T(İ) N İ

ᠷᠢᠲᠰᠢᠮᠢᠶᠢ

R İ T S İ M İ Y

ᠯᠠᠨᠢᠪᠠᠴᠢᠨᠠ

L Ñ(İ)L İ B AÇN(A)

ᠯᠣᠪᠠᠶᠢᠷᠡ

L O Q(I) B(A)Y R (E)

KIRK ALTINCI BÖLÜM

Derler ki, tepe düzlüğe inmiş, başını yemiş. Kendisini ise tilki yemiş, der. Buna göre biliniz, olumsuzdur.

ᠠᠨᠣᠨᠠ ᠠ ᠠ ᠠ

ᠤᠶᠡᠯᠡᠮ ᠤᠷᠡ

Ü Y(E) L E M Ü R (Ē)

ᠨᠡᠲᠤ ᠰᠢᠮᠷᠠᠨ

Ñ(E) T S I M R(A) B

ᠬᠤᠰᠤ ᠡᠬᠢᠷ

Q U Ş(U) E K İ R

ᠤᠨᠤ ᠰᠢᠮᠰᠤ

U Q S I M Ş U

ᠰᠢᠮᠤᠯᠠᠭ ᠲᠤ

S I M(I) L O Q T

ᠮᠷᠢᠪᠲᠤᠭ

M R İ B T U Q

ᠠᠲᠨᠢᠯᠢᠭᠰᠢ

A T Ñ(I) L(I) Ğ(A) S I

ᠣᠪᠨᠢᠻᠠᠯᠢᠶ

O B N I Q L I Y

ᠤᠵᠢ ᠨᠤᠵᠤᠯ

Ü Z Ö N U Z L

ᠪᠨᠤᠵᠤ ᠨᠢ

B N U Z U Ñ

ᠶᠢᠲᠤ ᠨᠤᠵᠤ ᠯᠤ

İ T N U Z L O

ᠪᠠᠴᠢᠨᠠ ᠰᠢᠮ

B AÇN(A) S İ M

ᠷᠡᠯᠨᠢᠯᠢ

R(E) L Ñ(i) L İ

ᠯᠤᠭᠳᠡ

L O Ü G D (Ë)

KIRK YEDİNCİ BÖLÜM

Er emekleyerek varmış, Tanrı'ya rastlamış. (Tanrı) kut vermiş: "Ağılında atın olsun, ömrün uzun olsun" demiş. Buna göre biliniz, olumludur.

𐎠𐎡𐎢𐎣𐎤𐎥𐎦𐎧𐎨𐎩

𐎠𐎡𐎢𐎣𐎤𐎥𐎦𐎧𐎨𐎩

L O Y I R(A)Q

𐎠𐎡𐎢𐎣𐎤𐎥𐎦𐎧𐎨𐎩

N(E)M İ RÑ(ET

𐎠𐎡𐎢𐎣𐎤𐎥𐎦𐎧𐎨𐎩

N I Ñ I QUN I Ş

𐎠𐎡𐎢𐎣𐎤𐎥𐎦𐎧𐎨𐎩

N(E)M R(E)P(Ë)S

𐎠𐎡𐎢𐎣𐎤𐎥𐎦𐎧𐎨𐎩

N I Ñ I K Ü Z Ü

𐎠𐎡𐎢𐎣𐎤𐎥𐎦𐎧𐎨𐎩

R U Y A L U

𐎠𐎡𐎢𐎣𐎤𐎥𐎦𐎧𐎨𐎩

G İ L İ N(E)M

𐎠𐎡𐎢𐎣𐎤𐎥𐎦𐎧𐎨𐎩

N(E)M S İ M T İ

𐎠𐎡𐎢𐎣𐎤𐎥𐎦𐎧𐎨𐎩

O B İ S Ü G D (Ë)

ᠠᠨᠢ ᠶ᠋ᠢᠷᠠᠨᠢ ᠶ᠋ᠤ ᠵᠢᠨᠠᠨᠢ

R İ T N U Z L

ᠯ ᠨᠢᠯ ᠢ ᠪ ᠠᠴᠨ

L N(i) L İ B AÇN(A)

ᠠ

ᠷ ᠡ

R E

KIRK SEKİZİNCİ BÖLÜM

Yaşlılar yolu (yani, ölüm) Tanrısıyım. İnemeleri dinlendiririm, ayrılmışları birleştiririm. İnsanı yarattım, iyi olsun (diye) der. Buna göre biliniz.

• 9000 000

İ Y İ K Ş(U)R(U)B (U)

İ Y İ K Ş(U)R(U)B (U)

Ñ(İ)M ÜY(E)LÑ(İ) K

Ñ(İ)M ÜY(E)LÑ(İ) K

S(I)MR(A)B ÜY(E)L

S(I)MR(A)B ÜY(E)L

R İ Y U T(A)R O

R İ Y U T(A)R O

A Q Ğ(U)M(O) E D

A Q Ğ(U)M(O) E D

S I M Ş U Q O Ş (U)

S I M Ş U Q O Ş (U)

A Ğ(U)M(O) İ R(İ)S(Ë)

A Ğ(U)M(O) İ R(İ)S(Ë)

Q A Y(A)Q M(I)L(A)Y

Q A Y(A)Q M(I)L(A)Y

B P Ü N Ö A

B P Ü N Ö A

Ü L Ö S I M R (A)

Ü L Ö S I M R (A)

M Z O E T M

M Z O E T M

E T M Ü L Ö S I

E T M Ü L Ö S I

G Ö N (A) P U Z O

G Ö N (A) P U Z O

N İ B (Ë) S E R İ

N İ B (Ë) S E R İ

R U Y I R O Y Ü

R U Y I R O Y Ü

B A Ç N (A) R İ T

B A Ç N (A) R İ T

G D (Ë) Ñ İ L İ

G D (Ë) Ñ İ L İ

L O Ü

L O Ü

KIRK DOKUZUNCU BÖLÜM

Büyük bir savaşa girmiş asker, inleyerek-minleyerek gidiyormuş. Etrafı (taşlarla) çevrili bir yerde bir duacıya tesadüf etmiş. Fark ettiği duacı devamlı kayaya (yani, şehitler abidesine) yöneliyormuş. Çünkü (asker) ölüm haline geçmiş (bulunuyordu). Ölme (noktasına) gelince, gayet sevinçli olarak (Tanrısına) yürümüş, der. Buna göre biliniz, olumludur.

••••• ••••• •

U Q T(A) Ğ I T(A)

U Q T(A) Ğ I T(A)

T N I Q U R(U)D

T N I Q U R(U)D

G İ T(i) P Ü G Ü

G İ T(i) P Ü G Ü

Ğ(U) Z(A) Y T(i) R (Ë)

Ğ(U) Z(A) Y T(i) R (Ë)

R D(A)Y I D O Q

R D(A)Y I D O Q

Z U Q U T(A) T(A)

Z U Q U T(A) T(A)

Ü G(Ö)R(i) Ç Ö T(A)Q(O)

Ü G(Ö)R(i) Ç Ö T(A)Q(O)

L U U P O T Ñ

L U U P O T Ñ

T İ R(i) T AÇN(A)Ğ (I)

T İ R(i) T AÇN(A)Ğ (I)

⌚⌚⌚⌚⌚⌚⌚⌚⌚⌚⌚⌚⌚

R İ T N Ü Z

⌚⌚⌚⌚⌚⌚⌚⌚⌚⌚⌚⌚⌚

L Ñ İ L İ B AÇN(A)

⌚⌚⌚⌚⌚⌚⌚⌚⌚⌚⌚⌚⌚

L O Q(I)B(A)Y R (E)

ELLİNCİ BÖLÜM

Atılmış candan çıkıp kurtulmuş çekirdek (yani, tohum) düğümlenerek, hız ile götürülme hadisesi, erken yabancılaşıma At denilen Oq-At'da ki çöküş bilinci toplu olarak bulunarak hayat verendir. Buna göre biliniz, olumsuzdur.

000 000 0000

ARA(A)Q M(A)L(A)T (A)

ARA(A)Q M(A)L(A)T (A)

N(E)M Ş UQ

N(E)M Ş UQ

A Y(A)Q L(İ)Ş(E)Y

A Y(A)Q L(İ)Ş(E)Y

I Q M(I)Ğ(A)L Y(A)Y

I Q M(I)Ğ(A)L Y(A)Y

A Y(A)Q L I Z

A Y(A)Q L I Z

M(I) Ğ(A)L Ş I Q

M(I) Ğ(A)L Ş I Q

A D Ğ(A)T L O

A D Ğ(A)T L O

M N(A)P U R U T

M N(A)P U R U T

M R Ü Y(E)L İ Ñ(E)

M R Ü Y(E)L İ Ñ(E)

ᠡᠯᠯᠢ ᠪᠢᠷᠢᠨᠴᠢ ᠪᠣᠯᠤᠮ

İ L İ B AÇN(A) N (E)

ᠡᠯᠯᠢ ᠪᠢᠷᠢᠨᠴᠢ ᠪᠣᠯᠤᠮ

R(E)L Ñ

ELLİ BİRİNCİ BÖLÜM

Adım karakuştur (yani, kartal). Yeşil kaya yaylağım, kızıl kaya kışlağım. Söz konusu dağda yaşayarak ebediyetteyim. Buna göre biliniz.

רֵלְנִילִי

R(E) L Ñ İ L İ

לֹוּגְדֵי

L O Ü G D (Ë)

ELLİ İKİNCİ BÖLÜM

Er kişi düşünceli (çünkü) gökyüzü bulutlu oldu. (Bulutlar) arasından güneş ışığı doğmuş, ara açılınca bana kadar gelmiş, der. Buna göre biliniz, olumludur.

∞ ∞∞ ∞∞

• 𐎠𐎢𐎽𐎢𐏁 : 𐎠𐎢𐎽

T I L U B Z O B

𐎠𐎢𐎽 : 𐎠𐎢𐎽𐎢𐏁

D U B I D I R O Y

𐎠𐎢𐎽𐎢𐏁 = 𐎠𐎢

D Ğ(A) Y E Z Ü N U

𐎠𐎢𐎽 : 𐎠𐎢𐎽𐎢𐏁

I L U B A R(A) Q I

• 𐎠𐎢𐎽𐎢𐏁

I D I R O Y T

𐎠𐎢𐎽𐎢𐏁 : 𐎠𐎢𐎽𐎢𐏁

E Z Ü Ğ(I) M(A) Q

𐎠𐎢𐎽 : 𐎠𐎢𐎽𐎢𐏁

I R(A) T I D Ğ(A) Y

• 𐎠𐎢𐎽𐎢𐏁

I D S İ B Ğ

𐎠𐎢𐎽 = 𐎠𐎢 = 𐎠𐎢

D N Ö T(O) Ş(A) Y

ᠠᠴᠢᠴᠢᠯᠢᠶᠢ

A Q I Q L I Y İ

ᠭᠳᠡᠡᠬᠢᠰᠢᠬ

G D(Ė) E K İ S İ K

ᠲᠢᠲᠤᠯᠤᠪᠤ

T I T L O B Ü

ᠯᠢᠪᠠᠴᠢᠨᠠᠷᠢ

L İ B A Ç N(A) R İ

ᠤᠭᠳᠡᠷᠡᠯᠨᠢ

Ü G D(Ė) R(E) L Ñ İ

ᠯᠤ

L O

ELLİ ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Boz bulut yürüdü, millet üzerine (yağmur) yağdı. Kara bulut yürüdü, herkesin üzerine (yağmur) yağdı. Ekin biçtiler, yaş ot meydana çıktı. Atlar ve insanlar için iyi oldu, der. Buna göre biliniz, olumludur.

⦿ ⦿ ⦿

⦿ ⦿ ⦿ ⦿

B I B(U) Ş(U) L U Q

⦿ ⦿ ⦿ ⦿ ⦿

⦿ ⦿ ⦿ ⦿ ⦿

Ü T Ö Ü R(E)Ñ İ G (Ë)

⦿ ⦿ ⦿ ⦿ ⦿

⦿ ⦿ ⦿ ⦿ ⦿

Z U Q(U) R Ü N

⦿ ⦿ ⦿ ⦿ ⦿

⦿ ⦿ ⦿ ⦿ ⦿

T I B(U)Ş(U) N U Ğ (I)

⦿ ⦿ ⦿ ⦿ ⦿

⦿ ⦿ ⦿ ⦿ ⦿

L(A)Y Ü R(E)G İ R Ñ(E)

⦿ ⦿ ⦿ ⦿ ⦿

⦿ ⦿ ⦿ ⦿ ⦿

E Z Ü R U R(A) B

⦿ ⦿ ⦿ ⦿ ⦿

⦿ ⦿ ⦿ ⦿ ⦿

T D İ S(İ) İ R Ñ(E) T

⦿ ⦿ ⦿ ⦿ ⦿

⦿ ⦿ ⦿ ⦿ ⦿

İ S İ K A R Ş(A) İ

⦿ ⦿ ⦿ ⦿ ⦿

⦿ ⦿ ⦿ ⦿ ⦿

İ T İ T L İ B

ኃላፍ፡ ፍጥ፡ ጥ

Ñ(i)L İ B AÇN(A) R

ሪፈገ ገገጥ ፡

L O Ü G D (Ë)

ELLİ DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Kul, himayesinde bulunduğu beyine rica ederek, dilekte bulunur. Akli başında olanlar ise Tanrı'ya yalvararak dilekte bulunur. Üzerimizdeki Tanrı bunu duyar, (Tanrının) makamındaki kişi ise bunu bilir, der. Buna göre bilin, olumludur.

ᠪᠠᠨᠠ ᠨᠠᠭᠤ ᠨᠠᠭᠤ

ᠶᠡᠯᠦᠭᠦ ᠶᠡᠯᠦᠭᠦ

I L Ğ O R(Ė) P L (A)

ᠮᠷᠠᠨᠢ ᠪᠡᠬᠦ ᠤᠰ

M R(A)B E K Ü S

ᠶᠡᠷᠢ ᠶᠡᠰᠢ

İ R İ Y Ü S S I

ᠭᠢᠯᠠᠨ ᠶᠡᠲᠦ ᠨᠠᠭᠤ

G İ L K(i) R(Ė) E T N

ᠷᠦᠲᠢ ᠴᠢᠪᠤᠰ

R Ü T İ Ç B(U)Ş (U)

ᠷᠢᠲᠢ ᠰᠢᠮᠲᠤ

R İ T S İ M T

ᠰᠤᠯᠡᠬᠦ ᠤᠷᠡᠨᠢ ᠪᠡ

SL(Ė)K Ü R(E)Ñ İ B (Ė)

ᠲᠠᠶᠢ ᠵᠡᠷᠡ

T A İ Z Ö R (E)

ᠴᠢᠨᠤᠷᠭᠠ ᠰᠢᠮᠨᠠ

ÇN(Ü)R G Ö S İ M N(A)

ᠶᠡᠨᠡᠨᠢᠯᠢᠪᠠᠴᠢᠨᠠ

IT(A) G Ü L Ü

ᠭᠢᠯᠭᠢᠲᠢᠶᠢ

G İ L G İ T İ Y

ᠷᠢᠲᠤᠷᠢᠯᠤᠨ

R İ T R İ L(Ü)K

ᠯᠢᠨᠢᠯᠢᠪᠠᠴᠢᠨᠠ

L Ñ İ L İ B AÇN(A)

ᠤᠭᠳᠡᠭᠢᠨᠠᠷᠢᠨᠠ

Ü G D(Ė) Ğ İ Ñ(A) R (E)

ELLİ BEŞİNCİ BÖLÜM

Alp bir kişinin oğlu orduya (yani, askere) gitmiş. Ordunun bulunduğu yerde yetkili başvurucuyu dürtmüş, der. Karargâha varınca ise kendileri de atanmış (yani, askeri hizmete kabul edilmiş) öğrenci topluluğu kahkahalar ile gülmeye (başlamış) der. Buna göre biliniz, son derece olumludur.

○ ○○○ ○○

기 . ㅅ ㅅ ㅅ ㅅ ㅅ ㅅ

Q E Ñ I R G Ö

강 강 : 강 강 강 강

Ğ D(A) Ğ U L T U

이 강 D 강 강 강 강

Q(I)Ğ(A)Y N(E)M R (I)

ㅅ . ㅅ ㅅ ㅅ . ㅅ ㅅ ㅅ

L Y A Y Ç(A) Ğ I

강 ㅅ 강 강 강 강 : 강 강

Ğ(I) L Ş U Q M(I) Ğ (A)

강 강 ㅅ 강 강 강 : ㅅ ㅅ ㅅ

M(I)Ğ(A) L Ş I Q Ç(A) Ğ I

강 강 강 강 : 강

K Ö U R U R A Ñ O

: 강 강 강 강 강 강 : 강

R Ü Y (E) L İ Ñ (E) M N (Ü)

: 강 강 강 강 : 강 강

R İ T N (E) M

Y İ F Y F N = İ F

L Ñ İ L İ B AÇN(A)

017. 20E X = F

LO Ü G D(Ë) R (E)

ELLİ ALTINCI BÖLÜM

Sürüsü (ile birlikte) yaşayan mutlu bir aygırım. Yağışlı yerlerdeki ağaçlıklar yaylağım, kuşlar ile meskûn yerlerdeki ağaçlıklar kışlağım. Böyle bir hayat yaşayarak hayattayım, der. Buna göre biliniz, olumludur.

• •• ••

•••••

M L Ö I Ğ N(A)Q

•••••

İ K E Ñ Ü K S(İ)

•••••

Q S I M Ñ O T

•••••

KÜ L(E) N I Ğ N(A)

•••••

B L O Y(E) G L Ö

•••••

L O G İ L G(Ë)

•••••

İ K E N Ü K

•••••

Ğ Ñ O T KÜ L(E)N

•••••

S(İ) N Ü K L O Y(A)

ᠷᠠᠷᠤᠯᠤᠨ ᠤᠭᠳᠤᠨ ᠤᠨᠢᠭᠤᠨ

RURULO EK

ᠶᠢᠯᠢᠪ ᠠᠴᠢᠨ ᠠᠯᠤ

İLİB AÇN(A) LO

ᠷᠡᠯᠨ

R(E) L Ñ

ᠶᠢᠰᠤᠪ ᠶᠠᠷᠢᠭᠤᠨ ᠤᠪ

I Ş(A)B Q(A)R I UB

ᠶᠢᠬᠡᠭ ᠮᠡᠵᠠᠨ ᠠᠲᠨ

İK(E)G M(Ë) Z A ATN

ᠠᠨ ᠠᠶᠤᠨ ᠶᠢᠬᠤᠷᠠᠪ

AN(A)Y N İK R(A)B

ᠷᠤᠯᠤᠪ ᠤᠭᠳᠤᠨ

RULOB ÜGD(Ë)

ELLİ YEDİNCİ BÖLÜM

Kağanı ölmüş, kaderi donmuş (yani, sona ermiş). Hangi neden ile ölmüş olabilir ki? Onun beylik (asalet) günleri ne ola ki? Donduktan / öldükten sonra güneş doğmuş olur. Buna göre biliniz, bu ıraklık (yani, ayrılık) başlangıcında biraz acı var. (İşler) sonra yine iyi olacaktır.

ᠨᠢᠭᠦ ᠢᠯᠭᠦ ᠠᠲᠨᠢ ᠠᠨᠠᠶᠤ ᠰᠢᠮᠤ ᠰᠢᠮᠨ

ᠨᠢᠭᠦ ᠢᠯᠭᠦ

N İ G Ö İ L Ğ Ö

ᠠᠲᠨᠢ ᠠᠨᠠᠶᠤ ᠰᠢᠮᠤ

A T N İÑ(A)Q E T

ᠨᠠᠶᠤ ᠰᠢᠮᠤ ᠰᠢᠮᠨ

N(E) P E L(E)K B Ö

ᠮᠷᠠᠪ ᠨᠠᠶᠤ ᠰᠢᠮᠨ

M R(A)B N(E) P(i) Z(Ë)T

ᠢᠬᠤ ᠠᠨᠠᠶᠤ ᠰᠢ

IQ(A)S AN(A)Y S I

ᠰᠢᠮᠤ ᠰᠢᠮᠨ

S(i)M L(Ë)K S I M N

ᠢᠲᠦ ᠮᠦᠭᠦ

İ T Ö M Ü G Ö

ᠠᠲᠨᠢ ᠠᠨᠠᠶᠤ ᠰᠢᠮᠨ

Ñ(A)Q N İ Y(A)L(A) N

ᠢᠲᠦ ᠨᠢᠪᠠᠰ ᠮᠤ

I T N İ B(A)S M (I)

פִּיטְנִיָּא לְנִי

P İ T N İ Y(A) L Ñ

רִיטְסִימְלֵק

R İ T S İ M L(Ē)K

לְנִילִבְאֵחַן

L Ñ İ L İ B AÇN(A)

לֹוּגְדֵר

L O Ü G D(Ē) R (E)

ELLİ SEKİZİNCİ BÖLÜM

Oğlu annesine, babasına küsmüş. Ve (evden) uzaklaşmış. (Sonra) yine tedbirli düşünüp (eve geri) gelmiş. Annemin öğüdünü alayım, babamın sözlerini dinleyeyim, diyerek (geri) gelmiş, der. Buna göre biliniz, olumludur.

ᠮᠭᠡᠲᠦ ᠠᠯᠢᠢᠶᠢ
 ᠮᠭᠡᠲᠦ ᠠᠯᠢᠢᠶᠢ

MG(Ë)T A Q LIY

ᠲᠢᠳᠢᠶᠢ ᠭᠢᠰᠢ
 ᠲᠢᠳᠢᠶᠢ ᠭᠢᠰᠢ

T I D I Y G İ S İ

ᠠᠶᠢᠨᠢᠶᠢᠮᠤ
 ᠠᠶᠢᠨᠢᠶᠢᠮᠤ

A QY(A) N IY(A)M

ᠷᠠᠭᠢᠰᠢᠮᠭᠡᠲᠦ
 ᠷᠠᠭᠢᠰᠢᠮᠭᠡᠲᠦ

R(A) G İ S İ MG(Ë)T

ᠨᠢᠶᠢᠮᠲᠠᠲᠦ
 ᠨᠢᠶᠢᠮᠲᠠᠲᠦ

N IY(A)M T A T

ᠵᠯᠤᠪᠢ ᠰᠦᠭᠳᠦ
 ᠵᠯᠤᠪᠢ ᠰᠦᠭᠳᠦ

Z L O B İ S Ü G D (Ë)

ᠠᠴᠢᠨᠠ ᠷᠢᠲᠤᠨᠠ
 ᠠᠴᠢᠨᠠ ᠷᠢᠲᠤᠨᠠ

AÇN(A) R İ T N U

ᠷᠡᠯᠨᠢᠯᠢᠪᠢ
 ᠷᠡᠯᠨᠢᠯᠢᠪᠢ

R(E)L Ñ İ L İ B

ᠯᠣᠭᠳᠦ
 ᠯᠣᠭᠳᠦ

L O Ü G D (Ë)

ELLİ DOKUZUNCU BÖLÜM

(Bir) yılına basmış olanları (yani, çocukları) yalnız bırakmayın. Ayına basmış olanları göz ardı etmeyin. İyisi (yani, hayırlısı) olsun, der. Buna göre biliniz, olumludur.

• •••••••••

••••••••••

IL(A)R(O) Z U Q U T (A)

••••••••••

Y İ K N U Ğ İ Ş (U)

••••••••••

D(Ė)B(Ė) N(Ė)M K İ

••••••••••

Ö Z İ T(i) Z İ

••••••••••

N(E)P Ü N Ö E Z

••••••••••

R Ü Y E R Ñ Ü M

••••••••••

T E Z Ö N(EM)

••••••••••

İ T D İ S(i) İ R Ñ(E)

••••••••••

İ S İ K A R Ş (A)

ᠣᠩᠭᠤ ᠨᠣ ᠶ᠋ᠢ ᠲᠤ ᠯᠢ ᠪ

Ğ(I) NŌ İ T L İ B

ᠭᠤ ᠯᠤ ᠴᠤ ᠤ ᠬᠤ

G Ü L Ç Ü K

ᠷᠢ ᠲᠤ ᠨᠡ ᠮᠤ

R İ T N(E)M

ᠯᠢ ᠨᠢ ᠯᠢ ᠪ ᠠ ᠴᠢ ᠨᠠ

L Ñ İ L İ B AÇN(A)

ᠯᠣ ᠤ ᠭᠳᠡ ᠷᠡ

LO Ü GD(Ē) R (E)

ALTMİŞİNCİ BÖLÜM

At- denilenlerin Oral Dağları Kağanlığı vazifesini üstlendim. Başarılarımı İtiz (Kama ırmağının Subasar yöresinde) geliştirerek sürdürmekteyim. Beni Tanrı duydu ve (onun) makamındaki kişi bildi. Başarılı olduğum için güçlü oldum, der. Buna göre biliniz, olumludur.

Q(I)B(A)Y

Q(I)B(A)Y

R(E)L

R(E)L

L O

L O

L O

ALTMİŞ BİRİNCİ BÖLÜM

Hayata kuş şeklinde gelmiş olmadığı halde, canın öbür dünyaya geçmesi için uçmayı ümit ederek hüküm sürüyorlar, der. Buna göre biliniz, olumsuzdur.

••• • ••

İ K N U Ğ(I) R(O)Y

İ K N U Ğ(I) R(O)Y

N(E)M K İ Y

N(E)M K İ Y

Ğ(A) T Ğ(I) L Y(A) Y

Ğ(A) T Ğ(I) L Y(A) Y

Y N(A)P(I)Ğ(A) A M (I)

Y N(A)P(I)Ğ(A) A M (I)

R U T R U Y(A) L Y(A)

R U T R U Y(A) L Y(A)

M N(E)M R U

M N(E)M R U

N(E)M G İ L İ Ñ(E)

N(E)M G İ L İ Ñ(E)

B A Ç N(A) R İ T

B A Ç N(A) R İ T

• . = - - - - -

R(E) L Ñ İ L İ

• . - - - - -

L O Ü G D (Ë)

ALTMİŞ İKİNCİ BÖLÜM

Yorgunluğu üzerinde (bir) haldeyim. Yayla dağıma çıkarak, yayla-
yarak yaşamaktayım. (Bu şekilde) ebediyim, der. Buna göre biliniz,
olumludur.

• • •

•••••

İ S Ü S Q(I) LN(A)Q

•••••

İ M N Ö A Q B(A)

•••••

Ç İ R İ Ğ Ş(U) S

•••••

İ K K İ L(Ë) ER

•••••

İ M R İ K K İ Y

•••••

N İ G(İ)L(Ë) N(A)Q S

•••••

R(A)Q S İ M T U T

•••••

İ S Ü S Ğ(I)M(A)Q A

ᠶᠢᠲᠤᠷᠢᠭᠣ

İ T R(i) R İ G Ö

ᠯᠢᠪᠠᠴᠢᠨᠠᠷ

L İ B AÇN(A) R

ᠷᠡᠯᠠᠨᠢ

R(E)L N İ

ᠯᠣᠭᠳᠡ

L O Ü G D (Ė)

ALTMİŞ ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Kağanlık ordusu ava gitmiş. Av alanının içine olgun (bir) geyik girmiş. Kağan olgun (geyiği) eliyle tutmuş. Ona tabi (olan) tüm sıradan ordu mensupları sevinçlerini ilan etmiş, der. Buna göre biliniz, olumludur.

● ○○○○ ●●●

✶ Թ Լ Ծ : Կ Մ Կ

M(U)Y U B K Ö K

○ Ծ Կ Կ Ն ○ Լ Կ

N(A)Ğ O T L U

○ Թ Կ ○ Կ Լ Կ

N(E) M Ş U Q

○ Ե Մ Կ B Կ Մ Կ

G Ü L KÜR Ö K

Կ Ն ○ Կ Ն Կ Թ Կ

O Q A Q AY(A)Q

Կ Մ Կ : Ծ Կ Լ Ծ

Z Ö K N(I)W U N

○ Թ Կ ○ Կ Մ Կ Կ

N(E) M R Ü Y(E)L

Կ Կ Ն ○ Կ Լ Կ Կ Կ

O T G(I) L Q(I) Ğ(A)Y

에.자.오.가.나.다.라.자

E Z Ö Q(A)R(A)Ğ

다.오.나.기.다.라.다.라

Y N(E)P Ü S Ü T

나.라.자.다.라.다.다.다

N(E)M R U Y(A)L Y (A)

다.라.다.다.다.다.다.다

İ B AÇN(A) R İ T

다.라.다.다.다.다.다.다

I Ñ(A) R(E)L Ñ İ L

다.라.다.다.다.다.다.다

L O Ü G D(È) Ğ

ALTMİŞ DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

(Vücudum) gök mavisinde doğan kuşum. (Gözle) görünür kayaya konmayı gözlemekteyim. Çalılık üzerine inerek yaylamaktayım, der. Buna göre biliniz, son derece olumludur.

●● ●●● ●●●

𐌲𐌰𐌶𐌰𐌵𐌹𐌺𐌰

Ğ(A) T(A) Z İ M(i)S

𐌲𐌰𐌶𐌰𐌵𐌹𐌺𐌰

B Ğ(l)T(A)Q I Z I

𐌲𐌰𐌶𐌰𐌵𐌹𐌺𐌰

İ D İ I T L O

𐌲𐌰𐌶𐌰𐌵𐌹𐌺𐌰

İ T Z(A)M U İ S

𐌲𐌰𐌶𐌰𐌵𐌹𐌺𐌰

İ L İ B AÇN(A) R

𐌲𐌰𐌶𐌰𐌵𐌹𐌺𐌰

B(A)Y R(E) L Ñ

𐌲𐌰𐌶𐌰𐌵𐌹𐌺𐌰

L O

ALTMİŞ BEŞİNCİ BÖLÜM

Semiz (besili) atın ağzı katı hale geldi. Sahibi (onu iyileştiremiyor), der. Buna göre biliniz, bu kötüdür.

••• ••••• •••••

Q(A) R M(A) I T M (A)

Q(A)R M(A) I T M (A)

••••••••••••••••••

AÇN(A) M(I) N(I) L Ğ O

••••••••••••••••••

R(E) L Ñ İ L İ B

••••••••••••••••••

İ B Q(A)R I U B

••••••••••••••••••

LO Ü G D(Ë) G İ T

••••••••••••••••••

N(E)K U Q L(A)P(I) ÇN(A)

ALTIŞ ALTINCI BÖLÜM

Şimdi sevgili oğullarım, şöylece biliniz; bu İraq Bitig'in iyidir. Öyle ki herkes kendi payına düşeni seçmekte serbesttir.

苦海无涯。彼岸遥。爱河彼岸。目其難。
 衆生到者。即被漂流。口為迷心。不聞。
 隨業輪迴。隨地獄。更極。之无出路。
 入達。唯。大。鎮。成。万。劫。交。中。長。受。苦。
 聞。身。燈。籠。勒。於。道。亦。施。行。或。演。說。之。故。

ALTMİŞ YEDİNCİ BÖLÜM

Bars (kaplan) yılının ikinci ayının on beşinde At-Oy Tarihi isimli (eseri) geçmiş yıllardaki zaman hatırlayıcımız (yani, tarihçimiz), Aziz Asının İtaçuş için yazdım.

IRAKTAKİ BİLGİLER METNİ

1-BÖLÜM

1. **İTİN İSİ MEN:**
Benim gibi içgüdü dinine mensup olanlar,
2. **OYIRIN KİÇE:**
yeryüzünden geçerek,
3. **ALTUN ÜR-ÖGİN ÖZE:**
öbür dünyada övünerek
4. **OLURUWIN MEN:**
hüküm sürerler.
5. **İL-ÜYÜR MEN:**
(Ey) Boylar halinde yaşayan aileler;
6. **ANÇA BİLİÑLER:**
ancak bu kadar biliniz,
7. **ÉDGÜ OL:**
olumludur.

2.BÖLÜM

8. **ALA ATLIĞ OYUL TEÑRİ MEN:**
(Canları) alan isimli Tanrım,
9. **OYIRIN KİÇE:**
denilen yeri [Ala Tawları] geçerek,
10. **SÜR MEN:**
(Bu dünyadan atımızı) sürmeye devam eder isek,
11. **OT-URU ÖKİ OYILIĞ:**
(Ölüyü) ateşe atarak Tanrısına ulaşacağına inanan
12. **KİŞİ OĞLIN:**
kişioğullarının (yönettiği)
13. **UŞ-OQ UŞIM İS:**
Oq egemenliği denilen
14. **KİŞİ:**
Kişi (lere ulaşırsız).
15. **OQ URUQIM İS:**
Oq ırkı inananları
16. **OQ URIQIMA TİMİS:**
(Diğer inançsız) Oq ırkına demiş ki:
17. **QUT BİRGEY MEN, İTİM İS:**
Kut vermesi için içgüdü dinine inanın!
18. **ANÇA BİLİÑ:**
Ancak bu kadar biliniz,
19. **EDGÜ OL:**
olumludur.

3.BÖLÜM

20. ALTUN QANATLIĞ ATALAM:

Altın kanatlı kağanın adı ile adlandırılan

21. QARA QUŞ [OQ UŞ]MEN:

Oq yönetimi mensubuyum.

22. ATINIM İTÜSİ ATQI:

Bu yönetimin mensubu

23. İTÜKE MİZ İKİN:

olarak diğerleri ile birlikte (yani, hepimiz),

24. TALUYDA YATIPIN TAPILA:

Taluy'da (yani, Kore Denizi) yaşama

25. ODUQIMIN AT-UTAR MEN:

zaferini kazanmış bulunmaktayım.

26. ƏSİB ƏDÜKİMİN EYİYÜR MEN:

Benim düşünceme göre,

27. OŃIĞ KÜÇLÜG MEN:

onun için güçlü kıldım.

28. ANÇA BİLİŃLER:

Buna göre biliniz,

29. ƏDGÜ OL:

olumludur.

4.BÖLÜM

30. ÜRÜŃ İSİRİ AT-OĞIN:

Öbür dünyada da inançlı olarak hüküm süren

31. OQUŞ MEN:

Oq yönetimi mensubuyum.

32. UÇIN ATIN:

Oraya lider (olarak) atanan

33. İĞAÇ ÖZE OLURUWIN:

ismin yönettiği taht,

34. MİŃ İL ÜYÜR MİN:

bin boydan oluşur.

35. ANÇA BİLİŃLER:

Bu şekilde bilmelisiniz.

5.BÖLÜM

36. BƏG ƏR OYUN:

Beyi, (Tanrısına) eriştirecek olan zekâ,

37. ATİŃIRU:

ruhu bedenden ayrılarak

38. BARMIS:

(Tanrısına) varmış.

39. AQ BİSİ QULUNLAMIŞ:

(Böylece)O topluluğunu devam ettirebilmiş.

- 40. ALTUN AT-OY OĞULUĞ:**
Şöyle ki devletin yetkili hâkimiyetini
- 41. OĞ-OY URLUQ OYIRA:**
kendi soyundan muzaffer olan
- 42. OĞ-OT İT BASIÑ:**
bir kişiye (yani, ölenin oğluna) başkanlık
- 43. ÖRÜ BARMIS:**
verilmiş.
- 44. ÜRÜÑ İN ÖGİNİ:**
Ölenin şerefi ile
- 45. UB UTULAMIS:**
Tanrıdan kazanılmış
- 46. ALTUN:**
yetki ile
- 47. BUDILLIG:**
milleti,
- 48. BUĞ URALIQ:**
Kağanı gömmek için
- 49. OYRAĞAY:**
yapılan oylama merasimi[ne]
- 50. BIÑERÜ KĒLMİS ÜÇÜNÇ:**
binlerce (kişi) gelmiş olduğu için
- 51. QUNÇUYI URILINMIS:**
onun öbür dünyaya gitmesi için ateşe atılmış.
- 52. BĒGLİK YIRAĞAY TİR:**
Kağanın, ruhunun (gökyüzüne) çekilmiştir.
- 53. MEÑİLİG BĒG ĒR-ĒRİM İS:**
Kağanın ruhunun sonsuzluğa ermesi,
- 54. AÑIĞ ĒDGÜ OL:**
son derece olumlu bir hadisedir.

6.BÖLÜM

- 55. ODIĞLI ATUÑ:**
Zafer kazanmış komutan,
- 56. OZLI ARIT ÖZE:**
öbür dünyaya günahlarından arınarak geçip
- 57. UŞ-UQIŞ ĒMİS ĒRMİS:**
Kağan gibi kabul olunarak (öbür dünyaya) ulaşmış bulunuyor.
- 58. ODIĞIN UQRANI:**
Zaferin gereğini
- 59. OYUR ULIM US:**
düşünmüş olan ulu akıl (yani, Tanrı)
- 60. ATUÑ OZUÑ:**
(Komutanın) göğe çekilmesi ile
- 61. OZİĞİ UŞINIM:**
öbür dünyaya geçmiş olan (kağanımızı),

- 62. İS ĒTİR:**
(bize) hatırlatır.
63. ANÇA BİLİÑ:
Buna göre biliniz,
64. UYUBLIQ OL:
uyumludur.

7.BÖLÜM

- 65. ĒR ĒTİR:**
Evlenmek için
66. KĒLİYÜ- KĒLİR ĒDGÜ:
gelin getirilirken,
67. SÖZ UŞIB:
(Önce) söz alınıp
68. ĒLİTİ KĒLİR ĒTİR:
getirilmelidir.
69. ANÇA BİLİÑLER:
Buna göre biliniz,
70. ĒGÜ OL:
olumludur.

8.BÖLÜM

- 71. ALTUN BAŞLIĞ OYILIN MEN:**
Altın başlıklı oy sahibiyim,
72. ALTUN QURUĞ UŞIQ MEN:
savaşta yetkisini sonuna kadar kullanan askerim.
73. QILIÇIN KĒSİPİN:
Kılıç ile kesme alanında
74. ÖZÜM OYUL İNTİN BAŞIMIN:
kendi düşüncemin dışında
75. OYUL BİNTİN İTİR:
(Diğer) fikirleri de aklıma ilave ederim (yani, alırım).
76. ANÇA BİLİÑLER:
Buna göre biliniz,
77. OYUBLIQ OL:
seçimdir bu.

10.BÖLÜM

- 78. ULUĞ ĒB-ÖR ĒTİNMİS QUTİÑA:**
Büyük Yokuşun sonundaki Tibet'e
79. TĒĞİ QILMADUQ:
kadar ulaşamadık.
80. BÜ ÖKİÑE TĒĞİ:
Bü (Sarı Uygur) Krallığına kadar
81. UQUDIM OQ TİR:
olan bölgeye Oqlar derler.

82. ANÇA BİLİÑLER:

Buna göre biliniz,

83. UYUBLIQ OL:

Uyum içindedirler.

11.BÖLÜM

84. İSİNİĞİN BARIŞ MEN:

İman ve inanç yolunda giden kişiyim.

85. OQIM UŞ ARA:

Oqların idaresini yöneten,

86. UB-UŞIM OÑIĞ ALP MEN:

ulu kağan olarak başarı sahibiyim.

87. ĒRDEMİLİĞ MEN:

Erdemliyim.

88. ANÇA BİLİÑLER:

Buna göre biliniz.

12.BÖLÜM

89. UŞ-URIĞ ATLIĞ:

Kağanın milletine tabi isimli olarak

90. UŞIBIÇI OY OZIĞ ATLIĞ:

yönetilen inançlı halk,

91. UYILIB-UÇ ĒDİĞÜ SÖZ:

ortak yönetim diye söz edilen

92. UŞIB İLTI-KĒLİR TİR:

(Yönetim) kağandan-kağana geçerek gelmektedir.

93. ANÇA BİLİÑ:

Buna göre biliniz,

94. AÑIĞ ĒDGÜ OL:

son derece olumludur.

13.BÖLÜM

95. ĒR BARA-BARMIS:

Kişilerin ziyarete vardığı,

96. AT-OĞDA QAMALMIS:

başkent de bulunan mabet de

97. TEÑRİDE ĒRKLİKG TİR:

Tanrı seçiminde özgürlük vardır denmektedir.

98. ANÇA BİLİÑLER:

Buna göre biliniz,

99. UB -OZ OL:

öbür-dünyaya geçme yetkilisidir.

14.BÖLÜM

100. TEÑRİLİĞ UQR ATIĞA:

Tanrıyı bulabilme adına

101. OYURTA-KILMIS OYIĞLIĞ:

belli bir düşüncesi olmak üzere,

102. OQUM-İÇ BULUÑIN:

Oqmensubu toplumun

103. OY OZ OYU TİRİLMİS:

akılın Tanrıya ulaşması için toplanmış olduğu,

104. ÖLÜMDE OZMIS TİR:

ölüm halinde akli öbür dünyaya geçmiş deniliyor.

105. ANÇA BİLİÑLER:

Bunu bu şekilde biliniz.

15.BÖLÜM

106. OQ OZIĞ ON-OĞ:

Oqların arasına geçmiş olan On-Oğlar

107. İĞAÇQA BA[R]MIS:

tahta çıkmış bulunuyorlar.

108. QATIĞTI BA[RMIS]:

Art-arda (tahta) çıkmışlar,

109. ĖDGÜTİ BA[RMIS] TİR:

bütün hanedanı ele geçirmiştir.

110. ANÇA BİLİÑLER:

Bu şekilde biliniz.

16.BÖLÜM

111. ÖZE ATUMUN:

Tanrı adına

112. TURDI UŞRA:

hüküm süren yönetimde,

113. OT-OZ TURDI:

Tanrı'ya ulaşmak için hüküm sürdü.

114. OQ-UŞ [QUŞ] OĞI UÇA AZTI:

Oq Kağanı, şerefi liderliğine bağımlı oldu.

115. KİYİK OĞLI:

Onun yabancı temsilcisi ise,

116. BÜ-ÖG İT ĖRÜ AZTI:

Kendisine (Tibet Kralının) içgüdü dinini kabullenmesinden sonra, bağımlı oldu.

117. KİSİ OĞLI YORİYU:

Kişioğlu olarak

118. AZTI OYINA:

(Tanrı'ya) bağımlı olmak üzere,

119. TEÑRİ QUTINTA:

Tanrı kutunda,

120. ÜÇÜNÇ YILTA:

üçüncü yılda (yani, Bars yılında),

121. QOP ĖSİN TÜKEL KÖRÜSMİS:

ruhu üzerinde etraflı olarak görüşülmüş bulunan

122. QOP ÖGİRİR İSİBİN:

ve (Tanrı'ya) gönderilen ruhu,

123. ÖR ETİR:

yukarı (yani, göğe) çıkmıştır.

124. ANÇA BİLİŃLER:

Buna göre biliniz,

125. ĖDGÜ OL:

olumludur.

17.BÖLÜM

126. AT- URIQ AT:

Tanrı hâkimiyetine atılma,

127. İSİM İR İTİ YİRİN

ismi verilmiş olan yerin

128. ÖPİN YÜGÜRÜ-BARMIS:

(Türk Bil'in kuruluşu dolayısı ile)küskünlük tahakkuk etmiş

129. OTIRU YİRDE:

bulunan yerinde,

130. OĞRI UŞ-OQ UŞUP:

egemenlik kurulmak üzere

131. AT-UTU ÖKİN:

kazanılmış olan devletin

132. ĖMİNİM İS YILIŃA:

kurulduğu yılda,

133. OQ-UDURIŞUĞ İŃİNİŃE:

Oq uygulaması söz konusu olması dolayısı ile

134. TĖGİ OYIĞ URIPIN:

değınmiş bulunduğum,

135. OQUM UŞIYU:

Oqlar üzerinde

136. UMA ATIN:

UMA [Tanrı] namı

137. TURUR TİR:

hüküm sürmüştür, der.

138. ANÇA BİLİŃ:

Buna göre biliniz,

139. UYUBLIQ OL:

uyumludur o.

18.BÖLÜM

140. ÖZ İL ÖK AT:

Kendi halkımızın devletinin

141. ÖŃ YİRDE:

bulunduğu yerde,

142. URIP OŃUW:

fetih başarısını

143. TURU QILMIS:

mümkün kılmış olan

144. TEÑRİ KÜÇİÑE:

Tanrı gücü (etrafında)

145. AT-OĞ ÖZE:

hâkimiyet vasıtası ile

146. UYUL-UŞUB:

toplanarak Tanrı buyruğu ile

147. UR-İRÜPİN YIS ÖZE:

savaşarak elde edilen başkentte

148. UYUŞ EB KÖRÜPİN:

ortak yönetim teşkil etmek üzere

149. UYURİYU BARIPİN:

(Ortak yönetime) katılmalarını sağlayarak

150. UŞUB İÇİPİN:

hâkimiyetim (altına) aldım.

151. YAŞ YIPİN ÖLÜMDE:

Hayattan ayrılıp, öldüğümde

152. OZIM İS ETİR:

Tanrı'ya ulaşmış olduğumu hatırlasınlar.

153. ANÇA BİLİÑLER:

Buna göre biliniz,

154. EDGÜ OL:

olumludur.

19.BÖLÜM

155. KİREKÜ-İÇİ NE-TEG OL:

Olman gerektiği gibi ol!

156. TÜGÜNÜKİ NE-TEG OL:

(Bu) tükenmişlik hali nedir?

157. KÖZİNÜKKİ NE-TEG KÖRÜKLÜG OL:

Göründüğün nasıl ise, göründüğün gibi ol.

158. İGİNİ-İNTİG EDGÜ OL:

Elindekilerle yetinmesini bilersen

159. BAĞIŞI NE-TEG-BAR OL TİR:

(Sana) bağışlananın nasıl verildiğini anlarsın.

160. ANÇA BİLİÑLER:

Buna göre biliniz,

161. AÑIĞ EDGÜ OL:

son derece olumludur.

20.BÖLÜM

162. AQ-AT OQ ARIŞ:

Aq-At askerlerinin Tanrı'ya arması

163. IŞIN-ÜÇ BOLUĞTA:

emniyete alınmış olunması dolayısıyla,

164. AT-ULULA ĖPİN:

Anavatanın ululanmasına

165. OĞINQA ÖTÜGKE:

katkıda bulunulmuş olduğundan,

166. IDMİS TİR:

(Onlar batıya) gitmiş (yani, sevk edilmiş) der.

167. QORQMA ĖDİGÜ İTİS:

Bundan korkmuş olma,

168. ÖTÜN OYINIMA:

(yurtlarına) geçilmiş olması dolayısı ile

169. ĖDGÜTİ UYUL-BAR TİR:

onları iyice birleştirmek üzere götürdü, der.

170. ANÇA BİLİN:

Buna göre bilin,

171. ĖDGÜ OL:

olumludur.

21.BÖLÜM

172. TİTİR BUĞ ARA MEN:

Dağılmış (milletimin) arasında kalan ben,

173. ÜRÜN KÖPÜKÜ MEN:

öbür dünyaya gitmek için kabarıyorum (yani, dilekte bulunurum).

174. AŞ-ÇUR MEN:

(Bu dünyadan) çekilme safhasındayım.

175. ÖZE TEÑRİKE TĖGİR:

Özüm, Tanrı'ya ulaşana kadar

176. AŞ-IRA YİRKE KİRÜR TİR:

uzaktaki yerlere gider, der.

177. UDIĞIM OĞ UDIĞ UR:

Hedefim şerefimle, savaşıp vuruşmaktır.

178. AYTIĞLIK TURĞIRU:

Denilen durumda,

179. İYUR IDUR MEN:

arka-arkaya asker sevk ederim.

180. OÑIĞ KÜÇLÜG MEN:

Bu derece güçlüyüm.

181. ANÇA BİLİNLER:

Buna göre biliniz,

182. ĖDGÜ OL:

olumludur.

22.Bölüm

183. QARI ÖPİGÜK:

Yaşlılığın artması

184. OYIL-OYIRUMIZ QAN TİDİ:

sebebi ile düşünerek baba, dedi.

185. ÖDİMİŇ KÖRİMİŇ:

Yüreğinin (sesinin) doğrultusunda,

186. ÜRKİTTİŇ TİR:

ürkmüş bulunuyor, der.

187. ANÇA BİLİŇ:

Anca bilin.

23.BÖLÜM

188. OZUNTUNLUĞ KÖZİŇÜSİN:

Geçile bilinecek halde gözüken,

189. KÖLKE İÇĞİNMIŞ YARIN:

göle düşmüş yarın

190. YAŇIRAYUR KİÇE:

yeni durumu geçerli olunca,

191. KĒŇİRENÜR TİR:

(Göl) genişlemiş olur der.

192. ANÇA BİLİŇLER:

Bunu böyle biliniz,

193. MUŇLUĞ OL:

(Bu durum) sıkıntılıdır.

194. AŇIĞ OYUBLIQ OL:

Son derece olumsuzdur.

24.BÖLÜM

195. OĞLIN KÖK ÖK:

Gök Tanrı'ya, kişiöğlunun

196. TĒZKİN BOLTİ:

ulaşmak sureti ile

197. UÇU KĒTİŇ:

uçarak gitmiş olmasına,

198. QUTLUĞ BOLZUN TİR:

kutlu olsun der.

199. ANÇA BİLİŇLER:

Bunu bu şekilde biliniz

200. ĒDGÜ OL:

olumludur.

25.BÖLÜM

201. ĒTİGLÜK QULUN:

Doğmuş olan nesil

202. İRKEK OYUŇA:

erkek olarak

203. ĒMİĞ TİLEYÜR:

emzirilmek (meme) istiyor.

204. KÜN-ORTU YŪTÜRŪW:

(Ancak) gün ortası kaybedip

205. TÛN-ORTU QANTA:

gece yarısı nereye

206. İNİĞÜDE BOLIĞUY OL TİR:

inmiş olabilir ki, der.

207. ANÇA BİLİÑLER:

Buna göre bilmelisiniz,

208. OYIBIZ OL:

bu bizim düşünce şeklimiz.

26.BÖLÜM

209. İKİ ÖKÜZÜG:

İki öküz,

210. BİR BUQ-ARIŞIQA KÜLEMİS:

bir boğanın (bir ineğe) binmesini akıllarına getirmiş olsalar bile,

211. QAMSAYU UMATIN TURUR TİR:

kanıncaya kadar emmeyi umarak dururlar der.

212. ANÇA BİLİÑ:

Buna göre bilin,

213. OYUBLIQ OL:

uygun bir seçimdir.

27.BÖLÜM

214. TAÑ TAÑLARDI:

Şafak söktü,

215. UDU YİR YARUDI:

(Ve) yer aydınlandı.

216. UDU KÜN TOĞDI:

Güneş doğdu,

217. QAMAĞ ÖZE:

her şeyin üzeri

218. YARUQ BOLTI TİR:

aydınlık oldu.

219. ANÇA BİLİÑ:

Buna göre bilin,

220. ĒDGÜ OL:

olumludur.

28.BÖLÜM

221. BAY ĒR QOÑI:

Zengin (bir) kişinin koyunu

222. ÜRKÜPİN BARMIS:

ürkerek gitmiş ve

223. BÖRİKE UŞUQUŞMIŞ:

bir kurt ile karşılaşmış.

224. BÖRİ AĞZI ĒMSİMİS:

(O sırada) kurdun ağzı zehirlenmiş,

- 225. İSEN-TÜKÜL:**
(Böylece koyun) sağ-salim
- 226. BOLMAMIŞ TİR:**
(hayatta)kalmış der.
- 227. ANÇA BİLİÑLER:**
Buna göre biliniz,
- 228. ĖDGÜ OL:**
olumludur.

29.BÖLÜM

- 229. QAN OLURIWIN:**
Kağan olarak tahta oturunca,
- 230. ORDU YAPMIS:**
(Kendisine) ordu kurmuş.
- 231. İLİ AT-URMIS:**
Halkının hâkim olduğu
- 232. TÖRT BULUÑTAQI:**
dört bucaktaki
- 233. ĖDGÜSİ OYURI:**
en olumlu düşünenleri (yani, Ak Sakallıları)
- 234. TİRİLİPEN:**
(Etrafına) toplayarak,
- 235. MIÑİLEYÜR:**
binlerce
- 236. ĖB-ĖDİZLEYÜR TİR:**
başarı göstermişler, der.
- 237. ANÇA BİLİÑLER:**
Buna göre biliniz,
- 238. ĖDGÜ OL:**
olumludur.

30.BÖLÜM

- 239. OYIMA ĖR OĞLININ:**
Düşünülene (yani, öbür dünyaya) erişen
- 240. KİSİSİN AT-OTUĞ:**
kişinin (yani, ölünün) ateşte yakılması
- 241. URUPAN:**
hakkında hüküm veren,
- 242. OŞ-İÇ OYIĞ:**
düşünceye tabi olarak
- 243. ALIP-BARMIS:**
(Mezarına) alıp götürülmüş olan
- 244. OĞLIN KİSİSİN:**
erkek kişinin (yani, ölünün)
- 245. OT-OZMADUQ:**
ateş aracılığı ile öbür dünyaya geçmemiş olacağı

246. OYINA:

varsayımı ile

247. OTUQ-OZUN:

ateşe (atılma) aracılığı ile öbür dünyaya geçerek

248. BOŞ QUŃ:

boş mezar

249. UTMIS OĞLI:

kazanmış olan (Tanrı) vekilinin (yani, kağanın)

250. OY-UTUZI:

görevini

251. QOP ÖGİRİR TİR:

kabul ettiğini ilan eder, der.

252. ANÇA BİLİŃLER:

Buna göre biliniz,

253. ĒDGÜ ÖL:

olumludur.

31.BÖLÜM

254. UÇUĞIŃ ĒR OĞLI:

Liderliğe erişerek komutanlık

255. QAZĞANÇQA BARMIS:

kazanmış,

256. YOLI YARAMIS:

(Halkı onun) yolunun başarılı olmuş olduğunu

257. ÖGİRE:

ilan etmek sureti ile

258. SEBİNÜ KĒLİR TİR:

sevinerek gelmektedir, der.

259. ANÇA BİLİŃLER:

Buna göre biliniz,

260. ĒDGÜ OL:

olumludur.

32.BÖLÜM

261. BARŞ KİYİKİNKE:

Zırh giyinince

262. MİŃKE BARMIS:

binlik askeri birliğe varmış.

263. ĒŃİN-MİŃİN BOLMIS:

Ve bu binliğe dahil olmuş

264. BOLUPAN:

olunca,

265. UYAŞINARU ÖGİRE:

(Bu) teşkilatlanma ilan edilince,

266. SĒBİNÜ KĒLİR TİR:

sevinç gelir, demektir.

267. ANÇA BİLİÑLER:

Buna göre biliniz,

268. ĖDGÜ OL:

olumludur.

33.BÖLÜM

269. BİR TABILQU YÜZ BOLTİ:

Bir keşif yüz oldu,

270. YÜZ TABILQU MIÑ BOLTİ:

yüz keşif bin oldu,

271. MIÑ TABILQU TÜMEN BOLTİ TİR:

bin keşif on bin oldu, der.

272. ANÇA BİLİÑLER:

Buna göre biliniz,

273. ĖDGÜ OL:

işbu hakikat olumludur.

34.BÖLÜM

274. KİSİZİĞ ŞUBQA ŞOQMIS:

(Keçeyi/yünü) kesilerek suya sokmuş,

275. TOQI:

elde olunmuş dokuyu(bir araya getirmek için)

276. UR QATIĞDI BA[R] TİR:

daha çok vurmak gerek, der.

277. ANÇA BİLİÑLER:

Buna göre biliniz,

278. UYUBLIQ OL:

uyumludur o.

35.BÖLÜM

279. QAN SÜKE BARMIS:

Kağan ordusuna ulaşmış,

280. YAĞIĞ SANINÇMIS:

Düşmanını mızraklamış.

281. KÖÇÜRÜ-QONTURU KĖLİR:

(Askerlerini) göç ettirerek- konaklatarak gelir iken,

282. ÖZİ SÜSİ ÖGİRE SĖBİNÜ:

kendi ordusu, sevindiğini ilan etmek üzere,

283. URDUŞIÑARU KĖLİR TİR:

Resmi geçit yapmış, denmektedir.

284. ANÇA BİLİÑLER:

Buna göre biliniz,

285. ĖDGÜ OL:

olumludur.

36.BÖLÜM

286. ĒR SÜKE BARMIS:

Erkek orduya (yani, askere) varmış.

287. YOLTA ATI ARMIS:

Yolda atı yorulmuş.

288. ĒR QUĞU QUŞQA UŞUQUŞMIŞ:

Er kuğu kuşuna rastlamış.

289. QUĞU QUŞ:

Kuğu kuşu,

290. QANATIÑA URUPININ:

Kanadını vurup

291. QALIYU BARIPAN:

kalmak (yani, kanadını vurup uçmak) sureti ile vararak,

292. ÖĞİNE-QAÑIÑA TĒGÜRMİS:

evdeki babasına anlatır.

293. ÖĞİ-QANI:

Evdeki babası ise,

294. ÖĞİRÜR-SEBİNÜR TİR:

sevincini ilan eder, der.

295. ANÇA BİLİÑLER:

Buna göre biliniz,

296. ĒDGÜ OL:

olumludur.

37.BÖLÜM

297. ÜKÜS ATLIĞ ÖGRENÇÜÑ YOQ:

Tabiatın öğretilerine karşı çıkılmaz.

298. QOBI ATLIĞ QORQINCIÑ YOQ:

Aslında dik uçan güvercin yoktur.

299. UÇIRUĞLUĞ QUTUÑ YOQ TİR:

(Güvercini) uçurabilecek kutun (yani, yetkinde) yok, der.

300. ANÇA BİLİÑLER:

Buna göre biliniz,

301. AÑIĞ OYIBLIQ OL:

son derece kıt düşün çeliktir o.

38.BÖLÜM

302. BİR QARI ÖKÜZÜG:

Bir ihtiyar öküzün

303. BİLİN BİÇE:

belini ısırarak

304. QUMURIŞĞA:

karınca

305. YİMİS QAMŞAYU:

yemiş, hırslı bir şekilde.

306. UMATIN TURUR TİR:

(İhtiyar ökü) ümitsiz bir şekilde (yani, kımıldamadan) duruyor, der.

307. ANÇA BİLİÑLER:

Buna göre biliniz,

308. OYIBLIQ OL:

olumsuzdur.

39.BÖLÜM

309. QAMIŞ ARA QALMIŞ:

(Bir kız) sazlıklar arasında (yalnız) kalmış,

310. TEÑRİ UNAMADUQ:

Tanrı bunu uygun bulmamış.

311. ABINÇU QATUN:

(Kız) saygın bir hatun

312. BOLZUN TİR:

gibi davransın, der.

313. ANÇA BİLİÑLER:

Buna göre biliniz,

314. ĒDGÜ OL:

olumludur.

40.BÖLÜM

315. TAĞİĞ TİRİTİRÜ KİSEMİS:

Dağın yeniden meydana gelmesi için

316. QUMŞAYU UMATIN TURUR TİR:

kum halinde bulunması gerekir.

317. ANÇA BİLİÑLER:

Buna göre biliniz,

318. YABLAQ OL:

olumsuzdur.

41.BÖLÜM

319. AT-ILIM URI YARUNÇA:

Ruh bedeni vurup parçalayınca,

320. YAŞIÇIN YOLIM QAYAĞ:

hayat yolundan kayar (yani ölür).

321. YIRA URUWIN:

(Ruh bedenden) uzaklaşır.

322. YALAÑ-UŞUN YORİYUR TİR:

Geri kalan beden,

323. AÑIĞ ALP ĒRMİS:

son derece yığıtmiş/güçlüymüş.

324. ANÇA BİLİÑLER:

Buna göre biliniz,

325. ĒDGÜ OL:

olumludur.

42.BÖLÜM

326. ÜRÜŇ İSİRİ İNGEK:

Öbür dünyaya gitme düşünceli inek (yani, ölmek üzere olan inek)

327. BUZAĞULAÇI BOLMIS:

buzağılayacak (yani, doğuracak) olmuş ve

328. ÖLGEY MEN TİMİS:

öleceğim demiş.

329. ÜRÜŇ İSİRİ İRKEK:

Öbür dünyaya gitme düşünceli erkek (yani, boğa)

330. BUZAĞU KĒLŪRMİS İDUQLUQ:

(Neslinin devamını ettirmek üzere) doğurmuş.

331. YARAĞAY ŪLŪGDE OZMIS TİR:

(Doğum yaparak) yararlı (bir) hissede yer almış (ve ölmemiş) .

332. ANÇA BİLİŇLER:

Buna göre biliniz,

333. ĒDGŪ OL:

olumludur.

43.BÖLÜM

334. UZUN ATUNLUĞ İDİSİN:

Uzun adımların sahibi,

335. AYAQIN QODUPAN BARMIS:

ayağını kaldırıp (yani, yürüyerek) varmış.

336. YANA ĒDGŪTİ UŞIQINMIŞ:

İyi yönde işler yapmak

337. İDİSİMTE:

düşüncesiyle

338. AYAQIMTA ÖŇİ:

yürümeye başlamış.

339. QANINÇA BARIR MEN TİR:

Kaç zamanda varırım? der.

340. YANA KĒLMİS İDİSİN:

Birçok olumsuz sebep bir araya gelse de

341. AYAQIN İSEN:

sağ- salim

342. TÜKEL BOLMIS:

tamamlamış olduğu

343. ÖGİRŪR-SEBİNŪR TİR:

başarılarla sevinir, der.

344. ANÇA BİLİŇLER:

Buna göre biliniz,

345. ĒDGŪ OL:

olumludur.

44.BÖLÜM

346. AT-OĞIN ÖGÜZ OQ-UŞI:

Başkent Nehri (yani, Amu-Derya ötesi) Oqegemenliği,

347. OQ-UŞILAYU BARMIS:

Oq'larca yönetilen (yere) varmış.

348. OT-URU ATLIM:

(Ölüyü) ateşe atma ile meşhur

349. QARA OQ-UŞ:

Oq milleti talihsizce

350. QUPUPAN BARMIS TİR:

(At-ıl'den) koparak /göçerek varmış, der.

351. ANÇA BİLİÑLER:

Buna göre biliniz,

352. OYIBLIQ OL:

olumsuzdur.

45.BÖLÜM

353. AT OĞIN OQ-UŞ:

At (Bil) mensubu Oq yönetimi,

354. TEÑRİDEN:

Tanrı tarafından

355. QODI TABIŞĞAN İTİPİN:

gönderilen tavşanın eti

356. QOPMIS AT-OĞIN:

koparılıp alınmış ve At-Bil mensuplarının

357. OQ-UŞ [QUŞ] TIRÑAQI:

Oq yöneticisi (yani, uç beyi) olarak

358. UŞ-UÇULUNMIS:

egemen liderlik kazanmış.

359. YANA AT ITINMIS:

Yanaşılarak ortak yönetim At-Bil[i] kurmuş olan

360. AT OĞIN OQ-UŞUÑ:

At-Bil mensubu Oq yönetimi,

361. TIRÑAQI ÖG ÖSÜPEN:

temsilci (yani, uçbeyi) devleti halinde büyümesi

362. QALIYU BARMIS:

daim olmuş ve

363. TABIŞĞAN TİRİSİ:

tavşan derisi sayesinde,

364. ÖÑ-ÖSİPEN:

öncelik ile yücelmeye

365. YÜGÜRÜ BARMIS OÑIĞ TİR:

koşarak varmış, der.

366. ANÇA BİLİÑLER:

Buna görebiliniz,

367. YABIZ OL:

yavuz o.

46.BÖLÜM

368. KİYİK OĞLI MEN:

Yabancı oğluyum

369. OTŞUZ-ŞUBŞUZ QALTIN OYIN:

ateşsiz-talihsiz kaldığıma göre,

370. NEÇÜK YORİYİN TİR:

nasıl sefer edeyim, der?

371. ANÇA BİLEÑLER:

Buna göre biliniz,

372. YABIZ OL:

yavuzdur.

47.BÖLÜM

373. TÖBE TİTİ İGKE TÜSMİS:

Derler ki, tepe düzlüğe inmiş,

374. BAŞINU YİMİS:

başını yemiş.

375. ÖZİN İTİLKÜ YİMİS TİR:

Kendisini ise tilki yemiş, der.

376. ANÇA BİLİÑLER:

Buna göre biliniz,

377. YABIQ OL:

olumsuzdur.

48.BÖLÜM

378. ĒR ÜMELEYÜ BARMİS:

Er emekleyerek varmış,

379. TEÑRİKE UŞUQUŞMIŞ:

Tanrı'ya rastlamış.

380. QUT QOLUMİS QUT BİRMİS:

(Tanrı) kut vermiş:

381. AĞILIÑTA YILQIN BOLZUN:

Ağılında atın olsun,

382. ÖZÜÑ UZUN BOLZUN TİMİS:

ömrün uzun olsun, demiş.

383. ANÇA BİLİÑLER:

Buna göre biliniz,

384. ĒDGÜ OL:

olumludur.

49.BÖLÜM

385. QARI YOL TEÑRİ MEN:

Yaşlılar yolu (yani, ölüm) Tanrısıym.

386. ŞINUQİÑİÑ SĒPER MEN:

İnlemeleri dinlendiririm,

387. ÜZÜKİÑİÑ ULAYUR MEN:

ayrılmışları birleştiririm.

388. İLİG İTMİS MEN:

İnsanı yarattım,

389. ĒDGÜSİ BOLZUN TİR:

iyi olsun (diye) der.

390. ANÇA BİLİÑLER:

Buna göre biliniz.

50.BÖLÜM

391. UB-URUŞ KİYİK:

Büyük bir savaşa girmiş asker,

392. İNLEYÜ-MİÑLEYÜ BARMIS:

inleyerek-minleyerek gidiyormuş.

393. ORATU YİRDE:

Etrafı (taşlarla) çevrili bir yerde

394. OMUĞQA UŞUQUŞMIŞ:

bir duacıya tesadüf etmiş.

395. ĒSİRİ OMUĞA:

Fark ettiği duacı

396. YALIM QAYAQA ÖNÜP BARMIS:

devamlı kayaya (yani, şehitler abidesine) yöneliyormuş.

397. ÖLÜMTE OZMIS:

Çünkü (asker) ölüm haline geçmiş (bulunuyordu).

398. ÖLÜMTE OZUPAN:

Ölme (noktasına) gelince,

399. ÖĞİRE SĒBİNÜ YORİYUR TİR:

gayet sevinçli olarak (Tanrısına) yürümüş, der.

400. ANÇA BİLİÑ:

Buna göre biliniz,

401. ĒDGÜ OL:

olumludur.

51.BÖLÜM

402. ATİĞ AT QUD-URUQIN:

Atılmış candan çıkıp kurtulmuş çekirdek (yani, tohum)

403. TÜGÜP:

düğümленerek,

404. İTİG ĒRİT YAZUĞ:

hız ile götürülme hadisesi,

405. QODI YADRAT:

erken yabancılaşma

406. AT-UQUZ:

At denilen

407. OQ-AT ÖÇİR-ÖGÜÑ:

Oq-At da ki çöküş bilinci

408. TOPU-ULIĞANÇA:

toplu olarak bulunarak

409. TİRİTZÜN TİR:

hayat verendir.

410. ANÇA BİLİÑLER:

Buna göre biliniz,

411. YABIQ OL:

olumsuzdur.

52.BÖLÜM

412. ATALAM QARA QUŞ (OQ-UŞ) MEN:

Adım karakuştur (yani, kartal).

413. YEŞİL QAYA YAYLAĞIM:

Yeşil kaya yaylağım,

414. QIZIL QAYA QIŞLAĞIM:

kızıl kaya kışlağım

415. OL TAĞDA TURUPAN:

söz konusu dağda yaşayarak

416. MEÑİLEYÜR MEN:

ebediyetteyim.

417. ANÇA BİLİÑLER:

Buna göre biliniz.

53.BÖLÜM

418. ĒR BUŞUŞLUĞ TEÑRİ:

Er kişi düşünceli (çünkü) gökyüzü

419. BULITLIĞ BOLTI:

bulutlu oldu.

420. ARA KÜN TOĞMIS:

(Bulutlar) arasından güneş ışığı doğmuş,

421. BOŞANINÇ ARA:

ara açılınca

422. MAÑI KĒLMİS TİR:

bana kadar gelmiş, der.

423. ANÇA BİLİÑLER:

Buna göre biliniz,

424. ĒDGÜ OL:

olumludur.

54.BÖLÜM

425. BOZ BULIT YORIDI:

Boz bulut yürüdü,

426. BUDUN ÜZE YAĞDI:

millet üzerine (yağmur) yağdı.

427. QARA BULIT YORIDI:

Kara bulut yürüdü,

428. QAMIĞ ÜZE YAĞDI:

herkesin üzerine (yağmur) yağdı.

429. TARIĞ BİSDİ:

Ekin biçtiler,

430. YAŞ OT ÖNDİ:

yaş ot meydana çıktı.

431. YILQIQA KİSİKE:

Atlar ve insanlar için

432. ĒDGÜ BOLTI TİR:

iyi oldu, der.

433. ANÇA BİLİÑLER:

Buna göre biliniz,

434. ĒDGÜ OL:

olumludur.

55.BÖLÜM

435. QUL UŞUBI:

Kul, himayesinde bulunduğu

436. BĒGİÑERÜ ÖTÜNÜR:

beyine rica ederek, dilekte bulunur.

437. UQUZİĞUN UŞUBI:

Aklı başında olanlar ise

438. TEÑRİGERÜ YALBARUR:

Tanrıya yalvararak dilekte bulunur.

439. ÖZE TEÑRİ İSİDTİ:

Üzerimizdeki Tanrı bunu duyar,

440. AŞRA KİSİ BİLTİ TİR:

(Tanrının) makamındaki kişi ise bunu bilir, der.

441. ANÇA BİLİÑ:

Buna göre bilin,

442. ĒDGÜ OL:

olumludur.

56.BÖLÜM

443. ALP ĒR OĞLI SÜKE BARMIS:

Alp bir kişinin oğlu orduya (yani, askere) gitmiş.

444. SÜ YİRİNTE ĒRİKLİG:

Ordunun bulunduğu yerde yetkili

445. UŞUBÇI TÜR TMİS TİR:

başvurucuyu dürtmüş, der.

446. EBİNERÜ KËLSER:

Karargâha varınca ise

447. ÖZİ ATANMIŞ:

kendileri de atanmış (yani, askeri hizmete kabul edilmiş)

448. ÖGRÜNÇ ÜLÜG:

öğrenci topluluğu

449. ATI YİTİGLİG KËLİR TİR:

kahkahalar ile gülmeye (başlamış) der.

450. ANÇA BİLİNLER:

Buna göre biliniz,

451. ANİĞ EDGÜ:

son derece olumludur.

57.BÖLÜM

452. ÖGRİNE QUTLUĞ ADĞIR MEN:

Sürüsü (ile birlikte) yaşayan mutlu bir aygırım.

453. YAĞIQ İĞAÇ YAYLAĞIM:

Yağışlı yerlerdeki ağaçlıklar yaylağım,

454. QUŞLIĞ İĞAÇ QIŞLAĞIM:

kuşlar ile meskûn yerlerdeki ağaçlıklar kışlağım.

455. OÑA TURU ÖKÜN:

Böyle bir hayat yaşayarak

456. MEÑİLEYÜR MEN TİR:

hayattayım, der.

457. ANÇA BİLİNLER:

Buna göre biliniz,

458. EDGÜ OL:

olumludur.

58.BÖLÜM

459. QANĞI ÖLMİS KËNEKİ TOÑMİS:

Kağani ölmüş, kaderi donmuş (yani, sona ermiş).

460. QANĞI NELÜK ÖLGEY OL:

Hangi neden ile ölmüş olabilir ki?

461. BËGLİK OL KËNEKİ NELÜK:

Onun beylik (asalet) günleri ne ola ki?

462. TONGAY OL KËN-İSKE OLURUR OL:

Donduktan /öldükten sonra güneş doğmuş olur.

463. ANÇA BİLİNLER:

Buna göre biliniz,

464. BU IRAQ BAŞINTA:

Bu ıraklık (yani, ayrılık) başlangıcında

465. AZ ĖMGEKİ BAR:

biraz acı var.

466. KİN YANA ĖDGÜ BOLUR:

(İşler) sonra yine iyi olacaktır.

59.BÖLÜM

467. OĞLI ÖGİNTE:

Oğlu annesine,

468. QAÑINTA ÖBKELEPEN:

babasına küsmüş.

469. TĖZİPEN BARMIS:

Ve (evden) uzaklaşmış.

470. YANA SAQINMIS KĖLMİS:

(Sonra) yine tedbirli düşünüp (geri) gelmiş

471. ÖGÜM ÖTİN ALAYIN:

annemin öğüdünü alayım

472. QAÑIM SABIN TIÑLAYIN:

babamın sözlerini dinleyeyim,

473. TİP KĖLMİS TİR:

diyerek (geri) gelmiş, der.

474. ANÇA BİLİÑLER:

Buna göre biliniz,

475. ĖDGÜ OL:

olumludur.

60.BÖLÜM

476. YILQA TĖGMİSİG:

(Bir) yılına basmış olanları (yani, çocukları)

477. YIDITMAYIN:

yalnız bırakmayın.

478. AYQA TĖGMİSİG:

Ayına basmış olanları

479. ART-ATMAYIN:

göz ardı etmeyin.

480. ĖDGÜSİ BOLZUN TİR:

İyisi (yani, hayırlısı) olsun, der.

481. ANÇA BİLİÑLER:

Buna göre biliniz,

482. ĖDGÜ OL:

olumludur.

61.BÖLÜM

483. AT-UQUZ ORALI:

At- denilenlerin Oral Dağları

484. UŞIĞUN KİYİK MEN:

Kağanlığı vazifesini üstlendim.

485. EB-EDİZ İTİZ ÖZE ÖNÜPEN:

Başarılarımı İTİZ (Kama ırmağının Subasar yöresinde) geliştirerek

486. MÜÑREYÜR MEN:

sürdürmekteyim.

487. ÖZE TEÑRİ İSİDİTİ:

Beni Tanrı duydu ve

488. AŞRA KİSİ BİLTİ:

(Onun) makamındaki kişi bildi.

489. OÑIĞ KÜÇLÜĞ MEN TİR:

Başarılı olduğum için güçlü oldum, der.

490. ANÇA BİLİÑLER:

Buna göre biliniz,

491. EDGÜ OL:

olumludur.

62.BÖLÜM

492. TURIÑUYA QUŞ TUSNEKİÑE:

Hayata kuş şeklinde

493. QONMIS TUYMATIN:

gelmiş olmadığı halde,

494. AT-OZQA İLİNİS:

canın öbür dünyaya geçmesi için

495. UÇA UMATIN OLURUR TİR:

uçmayı ümit ederek hüküm sürüyorlar, der.

496. ANÇA BİLİÑLER:

Buna göre biliniz,

497. YABIQ OL:

olumsuzdur.

63.BÖLÜM

498. YORIĞUN KİYİK MEN:

Yorgunluğu üzerinde (bir) haldeyim.

499. YAYLIĞ TAĞIMA AĞIPAN:

Yayla dağıma çıkarak,

500. YAYLAYUR TURUR MEN:

yaylayarak yaşamaktayım.

501. MEÑİLİĞ MEN TİR:

(Bu şekilde) ebediyim, der.

502. ANÇA BİLİÑLER:

Buna göre biliniz,

503. EDGÜ OL:

olumludur.

64.BÖLÜM

504. QANLIQ SÜSİ:

Kağanlık ordusu

505. ABQA ÖNMİS:

ava gitmiş.

506. UŞGİR İÇRE:

Av alanının içine

507. ĒLİK KİYİK KİRMİS:

olgun (bir) geyik girmiş.

508. QAN ĒLİĞİN TUTMİS:

Kağan olgun (geyiği) eliyle tutmuş.

509. QARA KAMIĞ SÜSİ:

Ona tabi (olan) tüm sıradan ordu mensupları

510. ÖGİRİR TİR:

sevinçlerini ilan etmiş, der.

511. ANÇA BİLİŃLER:

Buna göre biliniz,

512. ĒDGÜ OL:

olumludur.

65.BÖLÜM

513. KÖK BUYUMUL TOĞAN QUŞ MEN:

(Vücudum) gök mavisinde doğan kuşum.

514. KÖRÜKLÜG QAYAQA QONUWIN:

(Gözle) görünür kayaya konmayı

515. KÖZLEYÜR MEN:

gözlemekteyim.

516. YAĞIQLIĞ TOĞARAQ ÖZE:

Çalılık üzerine

517. TŪSŪPEN YAYLAYUR MEN TİR:

inerek yaylamaktayım, der.

518. ANÇA BİLİŃLER:

Buna göre biliniz,

519. AŃIĞ ĒDGÜ OL:

son derece olumludur.

66.BÖLÜM

520. SİMİZ AT AĞIZI:

Semiz (besili) atın ağzı

521. QATIĞ BOLTİ:

katı hale geldi.

522. İDİSİ UMAZ TİR:

Sahibi (onu iyileştiremiyor), der

523. ANÇA BİLİŃLER:

Buna göre biliniz,

524. YABIN İT OL:

bu kötüdür.

67.BÖLÜM

525. AMTI AMRAQ OĞLINIM:

Şimdi sevgili oğullarım,

526. ANÇA BİLİÑLER:

527. şöylece biliniz;

528. BU IRAQ BİTİG EĞGÜ OL:

bu Irak Bitig'in iyi olduğunu.

529. ANÇIP ALQU KENTÜ ÜLÜĞİ:

Öyle ki herkes kendi payına düşeni

530. ERKLİG OL:

Seçmekte serbesttir.

68.BÖLÜM

531. BARS YIL İKİNTİ AY BİS YİGİRMİKE:

Bars (kaplan) yılının ikinci ayının on beşinde

532. AT-OY ÖGÜNTİN-EMİNİŞ ATINTAQI:

At-Oy Tarihi isimli (eseri)

533. KİÇİG Dİ ATAR BURUA:

geçmiş yıllardaki

534. UĞ-URU İS EĞİSİMİZ:

zaman hatırlayıcımız (yani, tarihçimiz),

535. İSİG ASIÑUN İTAÇUQ:

Aziz Asiiunİtaçui

536. ÜÇÜN BİTİDİM:

için yazdım.

SÖZLÜK

Atıntaqı: İsimli
Atı yitiglik: Canı yetinceye dek
Atıĝ at: Atılmış can
At-ılım: Ruh himayesi
Atın-atanlar: Atalarımız
Atınıru: Atılarak
Atlıĝ: İsimli
Atlım: namdar, ünlü
At-oĝ: Saltanat, başkent
At-oĝın: AT Bil mensubu
At-oĝın öĝüz: Başkent nehri
At-otıĝ: Ateşte yakılma
At-oy: AT Devleti
At-oy öĝü: At-Oy Tarihi
At-oz: Canın ozması
At-ulula: At ululama
Atumın: İsmim namına
Atun: Namdarı
At-urıq: At hâkimiyeti, At ırkı
At-uru: Hâkim olma, kazanma, ortaya koyma
At-utar men: Kazanmış bulunmaktayım
Ayqa-tëgmisig: Ayına basmış
Aytıĝlıĝ: Denilen
Ayur: Arka-arkaya
Az: Az, bir miktar
Aztı: Baĝımlı
Bar: Var
Bara-barma: Ziyaret etme
Barıpın: Vararak
Barır: Varır
Barmış: Varmış, gitmiş
Bars yılı: Kaplan yılı
Barş: Zırh
Basıı: Başkan
Başınta: Başlangıcında
Başını: Başlangıcını
Başlıĝ: Başlık
Bay: Zengin
Bëĝ: Bey

Bëĝlik yıraĝay: Beyliĝin uzaklaşması
Bıçe: Biçmek
Bil: Bel
Biliı: Bilin
Bilinler: Biliniz
Bilti: Bildi
Bintin ıtır: İlave olunur
Biıerü: Binlerce
Bir: Bir
Bisdi: Biçtiler
Birgey: Versin
Birmis: Vermiş
Bis: Topluluk
Bis yigirmi: Onbeş
Bolmamış: Olmamış
Bolmis: Olmuş
Boltı: Oldu
Boltuqta: Olduĝu zaman
Bolupan: Olunca
Bolzun: Olsun, gibi davranısın
Booşanıç: Açılmak, boşalmak
Böri: Kurt
Boz: Boz
Budıl: Millet
Budun: Millet
Buĝ: Tanrı vekili, üstünlük
Buq-arıı: Boĝanın (ineĝe) binmesi
Bult: Bulut
Bultlıĝ boltı: Bulutlandı
Buluı: Millet, bucaq
Burua: Dönemdeki
Buzaĝu: Buzaĝı
Buzaĝulaçı: Buzaĝılayacak
Bü: Bir halk ismi. (Uygur)
Bü-öĝ: Bü Kaĝanı
Ëb: Karargâh
Ëb-ëdiz: Başarı
Ëdgü: İyi, olumlu
Edgüsi: En olumlu
Ëdgüti: Adamakıllı

Ėdigü: Denilen
Ėliti: İletilmelidir, getirilmelidir
Ėmgek: Acı
Ėmię: Emzirilmiş olma
Ėmsimis: Çare aramış
Ėninim is: Meydana geldiği, kurulduğu
Ėr: Er kişi, erişme, ermiş kişi
Ėr buřuřluę: Er kiři dūřunceli
Ėrdimilig: Erdemli
Ėr-erim: Erdem
Ėriklig: Yetkili, serbest
Ėrklig: Özgürlük
Ėrmis: Ermiş, imiş
Ėroęlı: Er oğlu
Ės: Ruh
ĖsibĖdükimin: Hatırladığıma göre
Ėsiri: Algıladığı
Ėtigü: Meydana gelmiş
Ėtir: Etmiş bulunuyor, ediyor
Eyiyür men: İfade ediyorum
İçęinmiř: Dūřmüř, meydana gelmiř
İdmiş: Sevk edilmiş, gitmiş
İduqluğ: Yararlı
İdur men: Sevk ederim
İğağ: Ağağ, tahta
İlum: Himayesi
İraq: Uzak
İçi: Hali
İlinmis: İlişkin olarak
İnleyü-minleyü: İnleyerek-minleyerek
İç- Ėdiřicimiz: Tarihçimiz
İt: İçgüdü, dürtü
İtim is: İçgüdü dini
İdısı: Sebebi
İdısinte: Sebebinde
İgini-intü: Mahsul, elindekilerle
İgke: Düzlüğe, kendi sonuna
İki: İki
İkinti ay: İkinci ay
İl: Halk, devlet
İligitmisin: İnsanı yarattım
İngek: İnek

İnigü: İnme
İjiniğe: Söz konusu olması dolayısı ile
İrkek: Erkek
İs: Din, iman, hatırlama, denilen, yâd etmek
İsen: Sağ-salim
İsimi tiyir: İsmi verilmiş olan yer
İsiri: Dūřunceli, imanı
İşidti: İşitti, duydu
İtipin: Edilerek
İtmis: Etmiş, yaratmış
İtiz: Qama Irmağının Subasar yöresi
KĖl: Gel
KĖlir: Gelir
KĖlürmis: Getirilmis
Kentü: Kendi
KĖjirenür: Büyümüş
KĖs: Kes
KĖt: Git
Kin: Sonra
Kiçe: Geçerek
Kiçikdi atar: Geçmiş
KĖrekü: Gerekli
Kirür: Girer
Kisemis: Meydana getirilmis
Kisizlik: Kesilerek
Kiyik: Yabancı, geyik, giyinmek, yabani
Kiyikinke: Giyinince
Köçürü-qonturu: Göçürerek-konaklatarak
Kök: Gök
Köl: Göl
Köpük: Kabarmak
Körüklüg: Görüntülü
Körimeņ: Doğrultu
Körüsmis: Görüşmüş
Közinükki: Görünüşü
Közinüsin: Gözüken
Küç: Güç
Küçlüğ: Güçlü
Külemis: Aklına getirmis
Külir: Güler

Kün: Gün, güneş, ışıık
Küneki: Günleri
Kün-ortu: Öğle vakti
Küneri: Kaderi
Qahyu barmıs: Daim olmuş
Qalmıs: Kalmıs, oturmuş
Qaltı: Kaldı
Qamağ: Herkes, her şey
Qamalmıs: Mabed
Kamıs: Kamıs, sazlık
Qamşayu: Kanıncaya kadar, hırslı olarak
Qan: Han
Qanğı: Hangi, hanı
Qanat: Kanat
Qanatlıg: Kanatlı
Qanınça: Gruplar halinde
Qanta: Nereye
Qañ: Baba
Qara: Kara, başarısız
Qaraquş: Kartal
Qarı: Yaşlı, kart
Qatıg boltı: Katı hale geldi
Qatağdı: Doğru-düzgün
Qatıgtı: Kat-kat
Qatun: Hatun
Qaya: Kaya
Qayağ: Kayarak
Qazğançka: Kazanmak
Qızıl: Kızıl
Qobı: Aslı
Qolumıs: Vermiş
Qonmıs: Konmuş
Qoñ: Koyun
Qop: Evet
Qopmıs: Kopmuş, koparılıp alınmış
Qopupan barmıs: Koparak uzaklanmış
Qorqma: Korkma
Qud-uruqın: Kurtulup çıkan çekirdek
Quğu: Kuğu
Qulun: Nesil
Qulunlamıs: Nesli devam etmiş

Qumşayu: Kum halinde bulunma
Qumurışğa: Karınca
Qunçuy: Öbür dünya
Quñ: Mezar
Quruğ: Sonuna kadar
Quş: Kuş
Qut: Kut
Qutuñ: Sabiten
Mañı: Bana
Meñilik: Ebedi
Meñileyür men: Ebediyetteyim
Miñ: Bin
Miñileyür: Binlerce
Men: Ben
Muñ: Sıkıntı, keder
Müñreyür min: Sürdürmekteyim
Neçük: Niçin, nasıl
Nelük: Neden, ne ola ki
Ne-teg: Nasıl
Od-oğ: Muzaffer insan
Oduq-Oduğ: Zafer
Odiğñuqarın: Zaferin gereği
Ögirir: Gönderilen
Oğ: Şeref, unsur
Oğınqa ötügde Katkıda bulunmuş olduğu zaman
Oğlı: Oğlu, temsilcisi, vekili
Oğlınım: Oğullarım
Oğ-oy: Kişi
Oğrı: Uğranılmak üzere
Oğrı: Uğranılmak üzere
Oğul: Varis, orunbasar
Oq: Erken Türklerin kullandığı bir isim (İskit)
Oqum-iç: Oq mensubu
Oqum uşıyu: Oqlar üzrine
Oq-uş: Oq yönetimi, İskitler, oq kağanları
Oq-uşı: Oq yönetimi
Oq-uşulayu barmıs: Oqlarca meydana getirilmiş
Ol: O
Olurur: Teşekkür eder, hüküm sürer

Oluruw: Hüküm sürme, idare etme, tahta oturma
Omuğ: Dua
Omuğqa: Duacıya
On-oğ: Geçmiş olan, Oñ-Oğlar
Oñ: Başarı
Oña: Böyle
Oñıg: Bu derece, başarı olduğum için
Oral: Oral dağları
Oratu: Etrafi çevrili
Ordu: Ordu, başkent
Oş: Tabi olarak
Oş-ıç: Düşünceye tabi olmak
Ot: Ot, ateş
Oturu: Bulunulan
Ot-oz: Ateş aracılığıyla tanrıya geçme
Otsuz-şubşuz: Otsuz, sus
Ot-uru: Ateşe vurma
Oy: Zeka, akıl, rey
Oyıbiz: Düşünme şeklimiz
Oyıblıq: Seçim, kıt düşüncelik
Oyılıg: Düşünceli
Oyılıg: İnanan
Oyıl-oyurumuz: Konu
Oyın: Göre
Oyına: Üzere, varsayımı ile
Oyınım: Dolayısıyla
Oyır : Denilen yer
Oyur: Düşüren
Oy-oz: Aklın ozması
Oyrağay: Oylama
Oyublıq: Yorum
Oyul: Olarak düşünme
Oyur : Düşünmüş olan
Oyurta-qılmıs: Belli bir düşüncede olmuş
Oy-utuz: Görev
Oz: Geçme, geçerek yer alam
Oziğ: Ozmuş olan
Ozlı: Ozmalı olarak
Ozmıs: Geçmiş yer almış
Ozuntunluğ: Geçe bilinecek halde
Ozupan: Geçince

Öbkelepen: Küsmüş
Öçir-ögün: İnkıraz bilinci
Öd: Yürek
Ög: Şeref, ev, hükümdarlık, bilinç
Ögi-qañı: Ev babası
Ögim: Annemin
Öginte: Annesine
Ögire-sebinü: Sevincini ilan ederek, gayet sevinçli olarak
Ögirür: İlan eder
Ögirür-sebinür: İlan etmek üzere sevinir
Ögrenç: Bilim
Ögrine: Sürü
Ögrünç: Öğrenci
Ök : Tanrı, hükümdar
Ökün: Güdüm
Öküz: Öküz
Ölgey men: Öleceğim
Ölgey ol: Ölmüş olabilir ki
Ölmis: Ölmüş
Önüp: Çevrilip
Öñ: Bulunan, öncelik
Öñdi: Meydana çıktı
Öñi: Başlayarak
Öñüpen: Geliştirerek
Öpigük: Küskünlük
Öpin: Kırgınlık
Ör: Yokuş
Örü barmıs: Elde etmiş
Ösipen: Büyümesi, yücelmeye
Oşığı: İşbu
Ötün: Geçilmiş olunması
Ötünür: Rica ederim
Öz: Kendi
Öze: Sahip, üzerine
Özisüsi: Kendi ordusu
Öz il Ök At: Kendi halkımızın hükümdarlığı
Öze: Vasıtası ile üzerine, olarak
Öze Teñri: Üzerimizdeki tanrı, kadir Tanrı
Özi: Kendisi
Özim: Kendim

Ozmıs: Yer almış
Özüň: Bilinç
Saqınmıs: Tedbirli olmuş
Sançmıs: Sançmış, mızraklamış
Sebinü: Sevinirim
Sëper men: Dinlendiririm
Simiz: Besili, şişman
Söz: Söz
Söz uşıb: Söz verdikten sonra
Sür: Sür
şab: Nasiyat
řınuķıň: İnlemeleri
şub: Su
Sü: Ordu
Tabılqu: Keşif
Tabıřđan: Tavşan
Tag: Dağ
Taluy: Kore denizi
Tarığ: Darı, ekin
Tëgi: Kadar
Tëgi oyiđ urıpın: Değinmiş
bulunduğum
Tëgmisiđ: Basmış olanları
Tëgür: Deđer
Tëgürmıs: Anlatmış, haber vermiş
Tëzipen barmıs: Çabucak varmış
Teņri: Tanrı
Teņri gerü: Tanrıya
Tıñlayın: Dinleyin
Tırnağı: Azası
Tileyür: Diliyor, istiyor
Tirisi: Derisi, dirisi
Titir: Dağınık hala gelmiş olan
Timis: Değmiş
Tip: Diğerek
Tir : Dir, denmektedir
Tirilpen: Toplanarak
Tirilmıs: Toplanmış, dirilmış
Tirülzün: Hayat versi
Tiritirü: Dirilterek
Titi: Dedi
Toğdı: Doğdu
Toğmıs: Doğmuş
Toqı: Doku

Toņmıs: Donmuş
Topu-ulığan: Toplu halde
Töbe: Tepe
Turdı: Durdu
Turđıru: Durum
Turınu: Hayat
Turu qılmıs: Mümkün kılmış
Turupan: Yaşamak
Turur: Durur, hüküm sürmüş
bulunurlar
Tuymatın: Duyulmamış
Tügünüki: Tükenme hali
Tügüp: Düğümlenerek, takılarak
Tükel: Etraflı olarak
Tümen: On bin
Tün –ortu: Gece yarısı
Türtmıs: Dürtmüş, vurmuş
Tüsmıs: İnmiş
Tüsnekiņe: şeklinde
Ub: Tanrı
Ub-oz: Can alan tanrı
Ub-uruş: Büyük savaş
Ub-uş: Yüce kağan
Uç: Lider, uçma
Uçıruğluk: Uçurulacak
Udu: Güneş
Uduğ: Hedef
Uğ-uru: Zaman
Uğ-uru iç-edişçimiz: Tarihçimiz
Uquğım: Bilinen
Uqur: Bulabilme
Uquziğun: Aklı başında olanlar
Udurışuğ: Uygulama
Ulayur men: Birleştiririm
Ulm us: Yüce kat
Uluğ: Büyük
Uma: Tanrı
Umatın: Umarak, ümit ederek,
ümitsiz halde
Umaz: Besleyemez
Unamaduq: Makbul olmayan
Ur: Vur, hüküm
Uralıq: Defin
Urduşıjaru: Resmigeçit

Ur-erüpin: Savaşarak elde olunan
Urıĝ: Tabi
Uruq: Irk, millet
Urup onu: Vuruşma başarısı
Urhq: Soy
Urılınmış: (Ateşe) vurulmuş
Urupan: Hüküm veren
Urupının: Vurarak
Uş: Yönetim, idare, kağan
Uşıbcı: İdare
Uşıĝun: Kağanları
Uşıq: Asker
Uşım: Egemenlik
Uş-Oq: Egemen ok
Uşra: Yönetimde
Uşubçı: Başvurulacak kişi
Uşubi: Egemenliğinde bulunduğu
Uş-uçulunmış: Egemen liderlik teşkil etmiş
Uş-uqışemis: Kağan gibi kabul olunarak
Uşuquşmış: Karşılaşmış, rastlamış
Uşub-içipin: Hakimiyetime girdi
Utmis: Kazanmış
Uyılıp-uç: Ortak yönetim
Uyşınaru: Teşkilatlanma
Uyublıq: Uyum, aynı gayeye hizmet
Uyul-bar: Birleşmeye götürme
Uyul-uşub: Toplanmak
Uyuriyu: Katılmaları için
Uyuş: Ortak yönetim oluşturma
Uzun: Daim
Üçün: Üzerine
Üçünç: Olduğu için
Ükü: Karşı çıkma
Ülüĝ: Hisse, pay
Ümeleyü: Emekleyerek
ÜR: Öbür dünya
Ürkipin: Ürkerek
Ürkittiĝ: Ürkütmüş
ÜR-öĝin: Öbür dünya övüncü

ÜRüĝ: Öbür dünya, ahir zaman
ÜRüĝ in öĝi: Ölenin şerefi
ÜRüĝisiri: Öbür dünyaya gitme düşünceli
Üyür: Aile
Üzükiĝin: Kopukları
Taıırayur: Yeni durum
Yabıq: Gözleme kapanık
Yabın it: Kapalı içĝüdü
Yabız: Yavuz
Yadrat: Yabancılaşma
Yaĝdı: Yaĝdı
Yaĝı: Düşman
Yaĝıq: Yaĝışlı
Yalan-uş: Geri kalan kitle
Yalbarur: Yalvarır
Yalım: Devamlı
Yana: Yanaşılmış, yanaşık, yine
Yar: Yar
Yaraĝay: Yararlı
Yaramıs: Başarılı olmuş
Yaruq: Aydınlık, yarık
Yarunça: Parlayınca
Yaş: Hayat, yaş
Yaşıcın: Ömür, hayat
Yaylaĝım: Yaylaĝım
Yıdıtmayın: Başarısız bırakmayın
Yıl: Yıl
Yılqı: Yılkı
Yıpın: Yana sıçrayarak
Yıra uruwın: Uzaklaşarak
Yıs: Başkent
Yimis: Yemiş
Yir: Yer
Yoq: Yok
Yol: Yol
Yorıdı: Yürüdü
Yorıyın: Sefer edeyim
Yorıyur: Sever etmiş
Yügürü-barmıs: Devam etmiş
Yüz: Yüz

AÇIKLAMALAR

AT tamgası: Erken Türkler, canın- ruhun bedenden Tanrı'ya erişmek için vücuttan Atılmasını ifade etmek için AT tamgasını kullanılmıştır. Bu tür bir atılmanın kağanlara özgü olacağı düşünülmüş ve atılmış olan şeye ATA denilmiş bulunuyor ki, dip anlamına göre "Tanrı'ya kavuşmuş ruh" denmektedir.

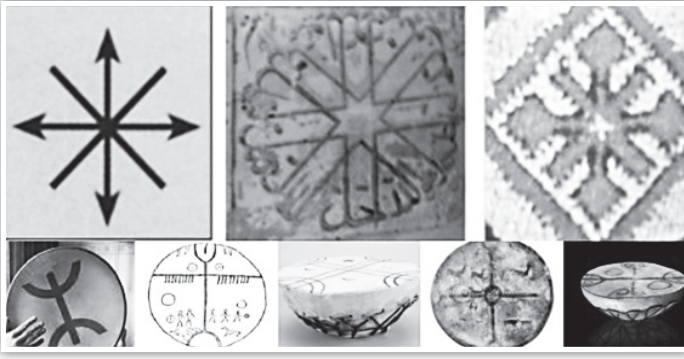
Bu tamga ise At isimli hayvanın ön ayakları ile kendini ileri atarak hareket etmesinden doğmuştur. Ayrıca Türkler binek hayvan olan atın, aygırdan geldiğine inanır. Birçok metinde at yerine aygır kullanılmıştır. Türkiye ve diğer Türk Devletlerinde bir çok sayıda aygır gölü vardır.

At damgaları, *ad, nam, atılma, egemen...* diye tanınan, *at...* demektir.

Yan tarafta yer alan resimde, ölen kişinin ardından ağıt yakan Sibirya Şamanı görülmektedir. Mezarın üstünde T şeklinde bir yapı ve yapının üstünde de ölen kişi için sunulan bir kurban (AT) yer almaktadır. Diğer bir yoruma göre ise ölen kişinin ruhunun Tanrı'ya "Atılmasını" ifade etmektedir. (Görsel 19. Yüzyılda Almanya'da bir Fransız okulunda çizilmiştir. Sergilendiği yer Hamburg Kunsthalle'dir.)

Not: Resim ve bilgi Erken Türk Tarihi Araştırmacısı Özgür Barış Etlî'nin kişisel arşivinden alınmıştır.

Yan taraftaki görselde yer alan tamga OQ-tamgası. Türklerin kendilerini ifade etmek için kullandıkları bir isimdir. Tir-Şin yaylasında da görünmektedir. (A. Parrot, Sumer, Gallimard 1960, Paris, 334-410)

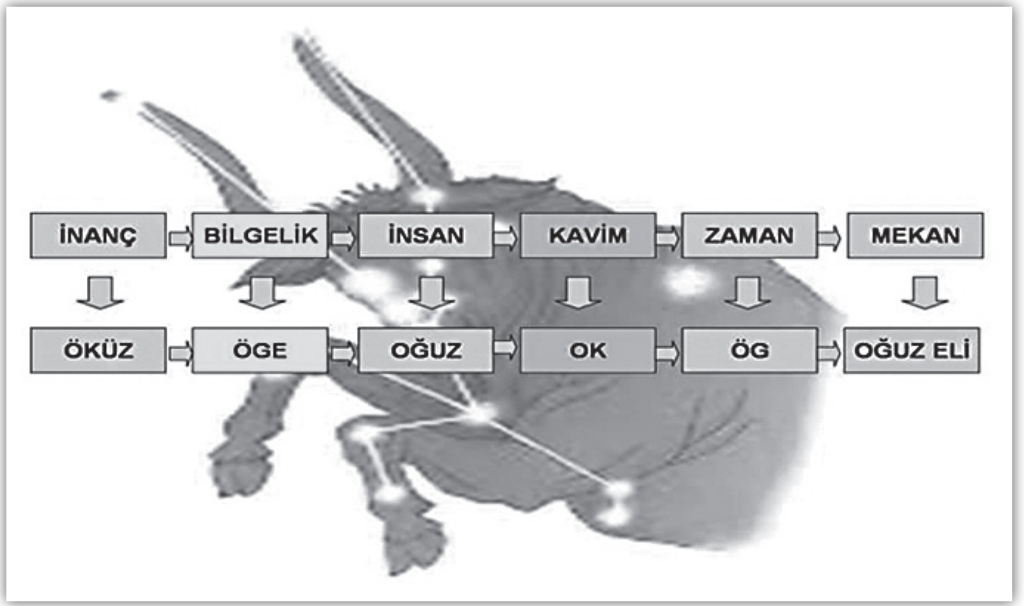
Ayrıca OQ tamgası dört yönde de Türklerin yani OQ ların hakim olduğunu ifade etmektedir. Dört okun keştiği orta nokta ise vatandır. OQ tamgası sürekli hakimiyeti gösterir.

Bazı araştırmacılara göre ise OQ tamgası "Dış Oğuz" u temsil etmektedir. Dış Oğuzlar "Kıpçaklar" olarak bilinmektedir. Sürekli göç-akın halinde olan Kıpçaklar OQ tamgasını dünyanın dört bir yanına hakim olmak anlamında kullanmıştır. Oğ tamgası ise İç Oğuzları ifade etmektedir.

Prof.Dr. Fuzuli Bayat, Uz, Ğuz, Oğuz adının etimolojisini şu şekilde belirtmektedir: Oğuzlar, Bizans kaynaklarında Uz, Arap ve Fars tarih kitaplarında Guz veya Ğuz, Orhun yazıtlarında Oğuz olarak bilinmektedir. Bu etnonimin boğa (öküz) adı ile alakalı olduğuda söylenmektedir.

- ▶ Oğuz adını OQ ile bağlantılı kabul eden Türkologların sayısında bir hayli fazladır. (M. Marquart, j. Nemeth vb.)
- ▶ L. Ligeti, A. Kononov, L. Gumilyov' a göre Oğuz, OQ-Boy, kabile ve uz çoğul ekinden oluşup kabileler, ortak yönetim demektir.
- ▶ Peter B. Golden ise, Oğuz sözcüğünün Türkçede akrabalık ifade eden "oğ (uq)" kökünden türediğini söylemektedir.
- ▶ Faruk Sümer ise itibar edilcek tek görüşün Nemeth'in "ok+uz" şeklindeki açıklaması olduğunu, Oğuz sözününde akraba anlamına geldiğini ve Oğuz'un kökeninin en iyi "akrabalar, kabileler" şeklinde açıklanabileceğini belirtmiştir.

Yukarıdaki bilgiler ve etimolojik tablo Prof. Dr. Fuzluli Bayat'ın Ay Kültünün Dini-Mitolojik Sisteminde Türk Boy Adları Etimolojisi adlı kitabının 114.-134. Sayfalarından alınmıştır.

KELİME TAHLİLİ

Ala, kelimesini Talat Tekin "alaca" olarak okumuştur. Ancak biz bu kelimenin günümüzde Türk Dünyasında ve Doğu Anadolu Bölgesinde kullanılan bir beddua şekli olan "almak, alsın" anlamında kullanıldığını ifade ediyoruz. Örneğin Ardahan ve Kars yöresinde "Allah canın ala", "Allah alada getürmesin" vb. Ayrıca Kazakistan'da bulunan Alatau Dağlarına bu adın verilmesinin sebebi de dağların yükseltisinin fazla olması ve yükseklerle çıkıldıkça insanların oksijen yetersizliği ve basınç düşüklüğü nedeniyle ölmesidir. Yani Alatau demek "**Can alan dağ**" demektir.

Ök, kelimesi Tanrı, Yaratan ve Hükümdar anlamında kullanılır. Ök-süz kelimesi de buradan gelmektedir. Anasız yani Yaradan'ı olmayan demektir. Yine Ök-keş kelimesi de buradan gelmektedir. Gaziantep yöresinde bir ailenin sürekli çocuklarının ölmesinin ardından dünyaya gelen ve hayata tutunan çocuğuna Ök-keş adını vermesi, Tanrısına-Yaradan'ına bağlı olarak yaşaması temenniyle verilmektedir.

Töbe, kelimesi tepe anlamında kullanılmaktadır. Talat Tekin bu kelimeyi "deve" olarak okumuştur. Ancak Türk Lehçelerini incelersek Tepe kelimesi sırasıyla şu şekilde kullanılır: Türkmen Türkçesi'nde "Depe", çoğulu "Depet/Tepet", Kazakistan Türkçesi'nde "Töbe", çoğulu "Töbet", Başkurt Tatar Türkçesi'nde "Tübat", Uygur Türkçesi'nde "Töpa", çoğulu ise "Töpat" şeklinde kullanılmaktadır. Bugünkü Tibet adı da buradan gelmektedir. Ayrıca Artvin'de yer alan Tibet Köyü de ismini buradan almaktadır. (Özgür Barış Etili, Tibet'e Adını Veren Türkler)

Kara Kuş, kelimesi ise “kartal” ı ifade etmektedir.

İtin, bu kelimeyi Talat Tekin, H. Namık Orkun ve Thomsen “ten” şeklinde okumuştur.Ortaya hiç yoktan bir Çin İmparatoru çıkmıştır. Bu kelimenin yanlış okunulduğu açıkça ortadadır. Çünkü eğer “ten” şeklinde okuma yapacak isek (ten: si) şeklinde okunmalıdır. Talat Tekin ve diğer Türkologlar her nedense ayırım ifade eden “:” yani iki noktayı, görmemezlikten gelmektedir. İt-in içgüdü ile içerden itilen anlamındadır. Bu şekilde okunması daha tutarlı ve anlaşılır olacaktır.

Tirilmiş, bu kelimeyi Clauson “dirilmiş”, Talat Tekin ise “hayatta kalmış” olarak çevirmiştir. Tirilmiş kelimesi,“dirilmek ve yeniden meydana gelmeyi” ifade etmektedir. Ölen kişinin dirilmesi yani yeniden meydana/hayata gelmesi gb.

Ümeleyerek, Uygur Türkçesi’nde emekleyerek anlamında kullanılmaktadır. Türkiye Türkçesine e-mek-le-ye-rek şeklinde gelmiştir.

Oz, bu kelime “ozmak” şeklinde söylenmektedir. Ozmak Tanrıya günahlarından arınarak uçmayı, varmayı ifade eder. Türk Halk Edebiyatında görmekte olduğumuz “ozan” kelimesi de buradan gelmektedir. Tarihi süreç içerisinde Şaman-Kam-Baksı-Ozan-Aşık şeklinde ilerleyen bu gelenekte ozan kelimesi dini ritüellerle transa geçip Tanrıya varmayı ifade eder. Ozanlar ise saz çalarak, bade içerek ozmuş bulunmaktadırlar.

Bü-Kişi, Himalayaların güney eteklerinde gözüken ilk Asya kişisidir. Türkler Tibetlilere Bü-Kişi demişlerdir. Bü-Kişi’lerin kurdukları devletin son şeklini ise “Kuşhan Devleti” olarak görmekteyiz. (Sümer, Nejdet, 2014: 167)

Oğ, Erken Türkçede “kişi”, “şeref” ve “mukaddesat” anlamında kullanılmaktadır. Zaman içerisinde “ğ” sesi düşerek 3.tekil şahıs bildiren “o” sesi kalmıştır.

On, Orhun Türkçesinde “h” sesi yoktur. On adı sonraki bin yıllarda Çin dilinde “Hun” haline dönüşmüştür.

Oy, sözü düşünce, fikir ve felsefe anlamlarında kullanılmaktadır. Çağdaş Türkiye Türkçesinde de kullandığımız “oy kullanma” kelimesi buradan gelmektedir. Yani ülke yönetiminde fikir ve düşünce belirtme.

Kiyik, Anadolu Türkçesinde “geyik” anlamında kullanılmaktadır. Ancak Erken Türkçe’de geyik yerine “kökmekiğ” sözcüğü tercih edilmiştir. İraq Bitig’ de kullanılan Kiyik sözcüğü giyinmek, üstlenmek, yabancı anlamlarında kullanılmaktadır.

Şubşuz, Tatarca’da kullanılan “şubağasız” kelimesi ile ilişkilidir. Tatarca’da şubağasız talihsiz, kısmeti olmayan anlamında kullanılmaktadır. Şubşuz sözcüğü ise Tatarca’da talihsiz, kısmeti olmayan şubağasız sözcüğünün ilk halidir.

Uy, birlik demektir. Uyum kelimesi bu kökten gelmektedir. Uy: birlik, Uyum: birlik ve uyum içinde.

BİBLİYOGRAFYA

V. Thomsen, "Dr. M. A. Steins" Manuscripts in Turkish "Runic" Script from Miran and Tun-huang, JRAS 1912, 190-214

Orkun, Hüseyin Namık, Eski Türk Yazıtları II, TDK, İstanbul, 1938

Mirşan, Kazım, At-Oy Ögüntün Eminis, İraq Bitig, Özsan Matbaacılık, 2007

Tekin, Talat, İrk Bitig, TDK, Ankara, 2013

Uluç, Gökbey- Hüseyinli, Aygün- Mehdiyeva, Dilber- Kır, Özcan- İbrahimova, İrana-Serxanbeyova, Ceyran, İrk Bitig, QadimUyğur Dilinde Yazılmış Fal Kitabı, Kutlu Yayınevi, İstanbul, 2016

